UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Diplomová práce

2024 **Adam Rendl**

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Ženy v politice: obsazování kandidátních listin v německých a českých parlamentních volbách

Diplomová práce

Autor/ka práce: Adam Rendl

Studijní program: Německá a rakouská studia

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Lizcová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30.04.204 Adam Rendl

Bibliografický záznam

Rendl, Adam. *Ženy v politice: obsazování kandidátních listin v německých a českých parlamentních volbách.* Praha, 2024. (75) Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německá a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzana Lizcová, Ph.D.

Rozsah práce: 199 790

Abstrakt

Proces sestavování kandidátních listin má, přes relativně malý zájem veřejnosti, obrovský vliv na distribuci moci a následné chování zvolených politických zástupců. Výběr a nominace kandidátů je také základní funkcí politických stran, která je odlišuje od ostatních institucí. Vzhledem důležitosti kandidátních listin a v utváření dynamiky uvnitř stran, je na místě se zamyslet nad jejich vlivem na rovné genderové zastoupení v poslanecké sněmovně. Nominace žen na kandidátní listinu, je jedním z prvních kroků, které musí podniknou na cestě za politickou kariérou. Vzhledem k tomu, že nominace na kandidátní listiny plní tuto filtrační funkci, nabízí se myšlenka, že úpravou tohoto procesu může dojít k narovnání zastoupení jednotlivých společenských skupin v politice. Ačkoliv se však jedná o proces, který je minimálně stejně důležitý jako volby samotné, netýká se ho v porovnání zdaleka tolik pravidel a právních úprav. Tato práce se tedy věnuje analýze procesu sestavování kandidátních listin ve dvou zemích, které mají různou úroveň institucionalizace procesu sestavování kandidátních listin. Pokouší se ve vztahu s reprezentací žen na kandidátních listinách ve volbách do dolní komory parlamentu určit, jaký vliv mají jednotlivé aspekty procesu na šance žen na nominaci.

Abstract

The process of drawing up lists of candidates, despite relatively little public interest, has a huge impact on the distribution of power and the subsequent behavior of elected political representatives. The selection and nomination of candidates is also a core function of political parties, which distinguishes them from other institutions. Given the importance of candidate lists and in shaping the dynamics within parties, it is worth reflecting on their impact on gender equality in the Chamber of Deputies. The nomination of women on a candidate list is one of the first steps they must take on their political career path. Given that nomination to the candidate list fulfils this filtering function, the idea that by adjusting this process, the representation of different social groups in politics can be equalized is suggested. However, while this is a process that is at least as important as the election itself, it is not affected by nearly as many rules and regulations in comparison. This paper therefore analyses the process of list-making in two countries that have different levels of institutionalization of the list-making process. It attempts to determine, in relation to the representation of women on lists in lower house elections, how different aspects of the process affect women's chances of nomination.

Klíčová slova

kandidátní listiny, ženy, nominace, poslanecké sněmovna, spolkový sněm, institucionaliazce, decentraliazce, selektorát, kandidatura, reprezentace, politické strany

Keywords

candidate lists, women, nomination, Chamber of Deputies, Bundestag, institutionalisation, decentralisation, selectorate, candidacy, representation, political parties

Title/název práce

Ženy v politice: obsazování kandidátních listin v německých a českých parlamentních volbách

Obsah

Úvod – Proč je metoda výběru kandidátů důležitá? 8
Cíle práce 10
Rozbor literatury 11
1. Teoretický základ 12
1.1. Institucionalismus a gender 13
2. Sestavování kandidátních listin a rovné zastoupení 16
3. Definice výběru kandidátů 17
4. Analytický rámec 19
4.1. Systém výběru a volby kandidátů 19
4.2. Úroveň inkluze kandidatury 20
4.3. Selektorát 21
4.4. Úroveň centralizace 23
5. Aspekty procesy výběru kandidátů a gender 24
5.1. Systém výběru a volby kandidátů 24
5.2. Úroveň inkluze selektorátu 25
5.3. Teritoriální centralizace 26
5.4. Složení elektorátu 26
5.5. Institucionalizace a komplexita procesu 27
6. Reprezentace 28
6.1. Operacionalizace vnitrostranické reprezentace 30
7. Procesy při sestavování kandidátních listin v Německu a České republice 32
7.1. Německo 32
7.1.1. Volební systém a právní úprava 32
7.1.2. Sestavování kandidátních listin v Německu 33
7.1.3. CDU 37
7.1.4. SPD 40
7.1.5. Zelení 42

7.1.6. Neformální pravidla v Německu 44
7.2. Česká republika 47
7.2.1. Volební systém a právní úprava 47
7.2.2. Sestavování kandidátních listin v České republice 51
7.2.3. ODS 51
7.2.4. ČSSD 53
7.2.5. Pirátská strana 57
7.2.6. Neformální normy a pravidla v ČR 60
8. Reprezentace žen na kandidátních listinách ve vybraných krajích a spolkových zemích 62
9. Sestavování kandidátních listin a reprezentace žen: vyhodnocení výsledků 63
Závěr 67
Summary 69
Použitá literatura 70

Úvod – Proč je metoda výběru kandidátů důležitá?

Proces sestavování kandidátních listin je oblast, jejíž fungování zůstává většinou skryto veřejnosti a bývá jen velice zřídka tématem v mediálním prostoru. Má však klíčový význam pro rozložení moci uvnitř politických stran a chování zvolených zákonodárců, což samozřejmě následně přímo ovlivňuje způsob, jakým politické strany operují.[1]

Výběr kandidátů je proces, kterým musí před volbami projít každá politická strana. Tento proces je jednou ze základních funkcí politických stran, ba dokonce právě tím, co je odlišuje od jiných organizací. Definice podle Giovanniho Sartoriho totiž zní: „Strana je jakékoliv politické uskupení, které se účastní voleb a skrze volby je schopná umístit kandidáty do veřejných funkcí.“[2]

Pokud tvrdíme, že chování stran je ovlivněno volebním systémem, potom způsob vybírání kandidátů zajisté ovlivňuje chování jednotlivých politiků.[3] Ti jedinci, kteří ve volbách uspěli, museli být předtím stranou vybráni jako kandidáti. Právě tyto osoby jsou těmi, které mají největší vliv na to, jaké konkrétní kroky politická strana v instituci kam byli zvoleni podnikne a jak se bude prezentovat veřejnosti. Dá se tedy říct, že úspěšní kandidáti strany charakterizují demografii a ideologii strany možná více než programové prohlášení.[4] Výsledek procesu výběru kandidátů ovlivní stranu, její směřování, legislativu a samotné zákonodárce na dlouhou dobu poté, co je samotný proces dokončen. Dále se také úspěšní kandidáti v parlamentních volbách často automaticky stávají kandidáty na budoucí zastánce vyšších pozic v politice. V parlamentní demokracii totiž často platí, že pozice v exekutivě nebo třeba pozice stranických předsedů nemohou vykonávat lidé, kteří v předešlých obdobích nezastávali funkci poslance. Proces vytváření kandidátních listin tedy obecně funguje také jako vstupní brána do politiky, a to nejenom tím, že funkci poslance zkrátka není možné vykonávat bez předchozího jmenování jako kandidáta, ale také proto že

[1] Reuven Y. Hazan, Gideon Rahat, *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (Oxford University Press 2010); Benjamin Höhne, Mehr Frauen im Bundestag? Deskriptive Repräsentation und die innerparteiliche Herausbildung des Gender Gaps, *Zeitschrift für Parlamentsfragen* 51, č 1 (2020): 105-125. http://dx.doi.org/10.5771/0340-1758-2020-1-105.

[2] Giovanni Sartori, Parties and Party Systems: A Framework for Analysis, (ECPR Press 2005) str. 63.

[3] Gideon, Rahat, Reuven Y. Hazan, „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework“, *Party Politics 7*, č. 3 (Sage Publications 2001)

[4] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, (Civilpolis 2013) str. 27.

absolvování funkce poslance je někdy nutný předpoklad pro další angažmá v politice.[5]

Díky této filtrační funkci kandidátních listin a jejich důležitostí se nabízí, zamyslet se nad jejich významem v problematice rovného genderového zastoupení. Jelikož jsou to úspěšní kandidáti, kteří ovlivňují působení stran více než cokoliv jiného[6], pak je velice důležité, aby v tomto procesu byli přiměřené zastoupeny ženy. Zároveň se zdá být jmenování do kandidátních listin a úspěšné zvolení první překážkou, kterou potenciální zájemci o vstup do parlamentní politiky musí zdolat.

Nedostatečné zastoupení žen v parlamentu je globální fenomén, který způsobuje celou řadu nežádoucích následků. Mezi ně patří špatné fungování zastupitelské demokracie, jelikož jsou názory a úhly pohledu žen z velké části přehlíženy, pokud nejsou zastoupeny v politice, a z toho plynoucí nespravedlnost vůči polovině populace.[7] Dále také je to také mrhání zdroji, jelikož schopnosti a talenty žen přicházejí často vniveč nebo symbolická diskriminace a marginalizace žen, tím že nejsou v procesu rozhodování zastoupeny.[8] Ačkoliv se v posledních letech reprezentace žen v parlamentu zlepšuje[9], někde hlavně díky přijetí aktivních mechanismů jako jsou kvóty[10], je celý postup vůči rovným zastoupením žen extrémně pomalý. [11]

---

[5] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*.

[6] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, str. 27, Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, Parteien, *Parteiensysteme und politische Orientierungen* (2017): http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-17922-9_12.

[7] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“, 11.09.2020, Bundeszentrale für politische Bildung (bpb), https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/315247/frauen-in-parteien-und-parlamenten/.

[8] Benjamin Höhne, Mehr Frauen im Bundestag? Deskriptive Repräsentation und die innerparteiliche Herausbildung des Gender Gaps, 105-125.

[9] „Volby do poslanecké sněmovny PČR“, Forum 50 %. https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna/ps-2021, (15.04.2024); „Volby do poslanecké sněmovny PČR“, Forum 50 %, https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna/ps-2017, (15.04.2024); Frauen in den Parlamenten: Deutschland mit 35,3 % weltweit auf Platz 47, *Destatis: Statistisches Bundesamt* (bpb), https://www.destatis.de/DE/Themen/Laender-Regionen/Internationales/Thema/allgemeines-regionales/frauenanteil-parlamente.html.

[10] Strukturelle dinge

[11] Rainbow Murray, Parties, Gender Quotas and Candidate Selection in France (Springer 2010).

Pokud chceme nedostatkům v oblasti rovného zastoupení žen v politice porozumět, ať už je to na vyšší pozicích, nebo v parlamentu, je sestavování kandidátních listin jedním z prvních článků rozhodovacího řetězce, který je třeba analyzovat. Cílem takové analýzy je pokusit se znovu o trochu více osvětlit, proč dochází k nízké reprezentaci žen v politice a jakým způsobem nejlépe zajistit v rámci vnitrostranické organizace, aby se tento nepoměr narovnal. Pokud bychom proces výběru kandidátů v problematice reprezentace žen opomenuli, nezahrnuli bychom do výzkumu jeden ze zásadních faktorů. Proces výběru kandidátů se však velice liší nejen v závislosti na politické kultuře a tradici daného státu, ale také na stranách samotných. Zatímco některé aspekty procesu mohou ženám při jejich cestě do politiky pomoci, některé je mohou znevýhodňovat.

Cíle práce

Cílem mojí práce je pokusit na příkladech z Německa a České republiky dokázat jaké konkrétní strukturální změny mohou vést k vylepšení situace ohledně reprezentace žen v poslanecké sněmovně. Tyto dva systémy se od sebe totiž zásadním způsobem liší díky tomu, že v Německu je proces nominace upraven zákonem a budeme tak moc vidět, které výhody a nevýhody různé varianty vnitrostranické struktury v rámci procesu nominace přináší.

Pro tento účel jsem si vybral zkoumání voleb do poslanecké sněmovny a německého spolkového sněmu v roce 2017. Tento rok jsem si zvolil hlavně kvůli tomu, že v roce 2021 bylo mnoho kandidátních listin v české republice sloučeno díky nově vytvořeným koalicím. Vzhledem k tomu, že je výzkum na toto téma ještě relativně mladý a velké množství potřebných dat chybí, bylo by srovnání dvou států v tomto případě ještě obtížnější.

Strany, které jsem si pro tuto analýzu jsem si vybral podle ideologické příbuznosti. Na jednu stranu totiž můžeme tvrdit, že strukturální organizace strany, o to více v případě Německa, kde jsou základní formy volby předepsány zákonem, nemá mnoho společného s ideologií strany. Primárním cílem tohoto nastavení totiž není reprezentace žen, ale funkční a organizační hledisko, které má pouze dopady na ženské zastoupení. Na druhou stranu musíme brát při určování úrovně jednotlivých aspektů v procesu v potaz korekční mechanismy strany. Těmi mohou být třeba kvóty a je zcela jasné, že kvóty ideologickým směřováním strany ovlivněny jsou.

Rozbor literatury

Dá se říct, že pro moji práci nejdůležitějšími autory jsou Gideon Rahat a Reuven Y. Hazan. Analytický rámec, který vytvořili pro popsání aspektů v procesu sestavování kandidátních listin a určení úrovní jednotlivých ukazatelů se objevoval napříč knihami a odbornými články, se kterými jsem v průběhu psaná svojí práce přišel do styku. Mnoho z autorů, jejich články a knihy jsem citoval používají alespoň částečně tento analytický rámec také. Článek Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection od Audrey Vandaleen je toho zdárným příkladem, kdy autorka spojuje tento analytický rámec s genderovými teoriemi při analýze nominace kandidátů v Belgii.

Dalšími autory a autorkami, kteří spojují politologickou rovinu s tou genderovou jsou například Miki Caul Kittilson, David Niven nebo Mona Lena Krook. Jejich knihy se výhradně zaměřují na vliv politických systému a vnitrostranických struktur na ženskou reprezentaci. Genderově rovné zastoupení v politice do souvislosti s institucionalismem zase staví Fiona Mackay v článku *New Institutionalism Through a gender Lens,* Sabine Lang nebo Jonah Olsen.

V analytické části, která se zabývá popsáním politických systémů a jednotlivých aspektů v procesu, jsou na české straně naprosto zásadní knihy Petra Spáče a Jan Outlého o volbách v roce 2010, 2013 a 2017. Tito autoři používají ve svých knihách také analytický rámec Gideona Rahat a poskytli mi dobrý vzor pro to, jak v takovém výzkumu pokračovat. Na německé straně to byly hlavně výzkumné projekty *Iparl* a *Political Party* Database Project. Ačkoliv zmiňovaný *PPDP* nebyl zdrojem vnitrostranických dokumentů tak jak jsem hlavně na české straně doufal. Poskytl mi cenné publikace k tématu. V rámci projektu Iparl je pak zdaleka nejvýraznějším autorem Benjamin Höhne, jehož jméno stojí snad u každého článku, který se problematiku procesu sestavování kandidátních listin v Německu zabývá.

Nakonec byla důležitým zdrojem i konzultace problematiky s politiky, politology a jinými vědeckými pracovníky. Díky ochotě několika málo jedinců se mi tak podařilo zajistit alespoň základní data potřebná pro moji práci i přesto, že nedostatek dat představuje hlavní výzvu tohoto typu výzkumu.

1. Teoretický základ

Myšlenka chápání institucí jako aktérů zásadních pro utváření sociální reality a politických výsledků je pro téma mojí práce stěžejní. Politické strany jsou také instituce a cílem mé práce je analyzovat, jakým způsobem jejich vnitřní formální pravidla a normy ovlivňují úspěšnost při nominaci žen na kandidátní listiny. Teoretický směr, který dává sociální realitu do přímé souvislosti s působením institucí je *institucionalismus* nebo případně *nový institucionalismus*. Dále v textu pak už jen *institucionalismus*. Pro účely mojí práce se totiž zdají být relevantní hlavně ty myšlenkové pochody, které jsou pro „starý" i „nový" institucionalismus společné a jejich diferenciace mi tedy nepřijde zásadní.

Institucionalismus v sociálních vědách je určitým vymezením vůči behaviorálnímu přístupu k jedinci a jeho rozhodnutí. Na rozdíl od behavioralismu, který vnímá sociální realitu jako agregát individuálních rozhodnutí a instituce vnímá pouze jako druhotný jev individuálního jednání jedinců, přistupuje institucionalismus k problematice opačně. Nový institucionalismus se snaží popsat, jakým způsobem jsou „sociální rozhodnutí" (social choices), tedy názory, preference a zájmy jednotlivce, utvářeny a zprostředkovány pomocí institucí.[12] Tento myšlenkový směr předpokládá, že individuální názory a preference, ale i základní aspekty lidského chování jako vnímání sebe sama, chování ve společnosti, státnost nebo občanství jsou vytvářeny a formovány existencí institucí.[13]

Autoři James G. March a Jonah P. Olsen ve svém článku The New Institucionalism: Organizational Factors in Political Life tvrdí, že jednotlivci se chovají podle souboru pravidel a postupů, které definují vhodnost jejich jednání. Podle jejich názoru jsou instituce důležité, protože vytvářejí ba dokonce určují lidské chování. Podle nich se lidé neptají při dělání rozhodnutí: „Jak maximalizuji šanci na dosáhnutí svých zájmů?" ale spíš: „Jaké je adekvátní odezva na danou situaci z pohledu mé pozice, mých povinností a odpovědností?". Ve většině situací jsou to pravidla a postupy jasně stanovené a jednotlivci následují rutiny a zavedené vzorce chování.[14]

---

[12] Paul J. DiMaggio, Walter W. Powell, *The New Institutionalism in Organizational Analysis (University of Chichago Press 1991).*

[13] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?", *International Political* Science 32, č. 5 (Sage Publications 2010): 573-588, https://www.jstor.org/stable/20869824.

[14] Thomas A. Koelble, The New Institutionalism in Political Science, Comparative Politics 27, č. 2

Herbert Simon zase popisuje, že když čelí jednotlivci rozhodnutím, jen stěží si dokážou vykalkulovat náklady a benefity, které by mohli z daného rozhodnutí pramenit. Takové matematické operace, které by mohli zvážit všechny možné důsledky nejsou totiž pro lidskou mysl dostupné. Samozřejmě že schopnosti alespoň částečné kalkulace jsou rozdílné, všichni se však rozhodují na základě tzv. „vázané racionality“.[15]

Institucionalismus jako směr sahá do dob, kdy tradiční polická ekonomie zkoumala mechanismy, skrze které se sociální a ekonomické konání uskutečňuje. Tyto staré linie přemýšlení nebyly zavrhnuty proto, že by se ptaly na špatné otázky, ale proto, že jejich odpovědi na tyto otázky byly do velké míry buď příliš deskriptivní a historicky specifické, nebo tak abstraktní, že postrádali vysvětlující funkci. Institucionalismus tedy reagoval tím, že se snažil podobné otázky propojit s modernější teorii a metodologií.[16]

Z teorie institucionalismu je pro téma mojí práci důležité tvrzení, že změnou instituce, jejího fungování nebo třeba jen struktury, můžeme ovlivnit chování jedince spíše než naopak. Toto přesvědčení je pro účely mojí práce zásadní, jelikož se zabývám tím, jakým způsobem může reforma zdánlivě nesouvisejících vnitrostranických struktur ovlivnit šance na zastoupení žen. To, co odlišuje institucionalismu od teorií založených na racionálním chování aktéra je jeho normativní element. Standarty chování jsou vztahovány ke zvykům a povinnostem, namísto svobodného promyšleného rozhodnutí[17]

1.1. Institucionalismus a gender

Velice důležité a analyticky užitečné rozlišení, které nový institucionalismus přináší, je rozdíl mezi formálními a neformálními postupy při utváření institucí a jejich kultury. Formální pravidla a neformální normy jsou zakotveny v rutinách, kterými instituce žijí, a také v kognitivních skriptech, které se k nim vážou. Ve *stabilních institucionalizačních procesech* se formální pravidla a neformální normy sladí a vytvoří transparentní a přehlednou strukturu. Ve *sporných institucionalizačních procesech* mají tyto pravidla a

(University of New York 1995): https://www.jstor.org/stable/422167 231-243.; James G. March, Jonah P. Olsen, The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, *The American Political Science Review* 78, č. 3 (American Political Science Association 1984): https://www.jstor.org/stable/1961840 734-739.

[15] Thomas A. Koelble, The New Institutionalism in Political Science, 231-243.

[16] Paul J. DiMaggio, Walter W. Powell, *The New Institutionalism in Organizational Analysis.*

[17] Ibid.

normy tendenci se od sebe naopak rozcházet, čímž vzniká prostor pro konflikt a marginalizaci v rámci instituce.[18]

Politické aktivity žen jsou tvořeny minimálně dvěma rozpory mezi pravidly a normami. První rozpor je v rozdílných normách rovnosti žen a mužů, které ovlivňují koncepci a tvorbu politických jednotek. Druhý je rozpor v samotné instituci, kdy formální pravidla sice jasně definují práva a povinnosti členů, nemusejí být však plně podporovány neformálními normami které v dané instituci panují. Efekt neformálních genderových norem je často podvratný ve vztahu formálním konstrukcím což může bránit v politické angažovanosti žen.[19]

Souvislost mezi institucemi, kulturou a vytváření neformálních pravidel, je pak velice důležité pro vztah mezi institucemi a genderem. Gender je chápán jako konstitutivní prvek sociálních vztahů založený na vnímaných (sociálně konstruovaných a kulturně proměnlivých) rozdílech mezi ženami a muži a jako primární způsob označování (a naturalizace) vztahů moci a hierarchie.[20] Gender tedy nehraje roli pouze na subjektivní mezilidské úrovni, ale také v institucích a sociálních strukturách. Nejenže jsou genderové vztahy považovány za "institucionální", tyto vztahy jsou "institucionalizované", zakotvené v konkrétních politických institucích, omezující a utvářející sociální interakce.[21]

Feministické teoretické a empirické práce o genderu a institucích naznačují, že genderové vztahy jsou průřezové, že se odehrávají v různých typech institucí a také na různých institucionálních úrovních, od symbolické úrovně až po "zdánlivě triviální" úroveň každodenní mezilidské interakce, kde dochází k neustálému předvádění genderu.[22]

[18] Sabine Lang, „Contested Institutionalisation: Woman's Policy Agencies and Challenge to Gender Equality in Gemany", *German Politics* 18:1 (2009): https://doi.org/10.1080/09644000802649346, 55-70.

[19] Sabine Lang, „Contested Institutionalisation: Woman's Policy Agencies and Challenge to Gender Equality in Gemany" 55-70.

[20] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?" 574-588.

[21] Ibid.

[22] Ibid.

Hlavním společným bodem feministického přístupu k institucionalismu a nového institucionalismu je zaměření na formální i neformální instituce a jejich vzájemné působení. Klíčovým rozdílem je feministické tvrzení, že jsou genderově podmíněné.

Výzkum genderového působení formálních institucí, jako jsou volební systémy, politické partaje a byrokracie, je v rámci feministické politologie dosud zdaleka nejrozsáhlejší, stejně jako komplexní vztah mezi státním feminismem, ženskými hnutími a političkami usilujícími o podstatné politické změny.[23]

Autoři Krook a Mackay ve svém přehledu autorek a prací, které se věnovaly neformálním pravidlům a normám v institucích systematičtější pozornost a zkoumaly jejich vzájemné působení jako prostředek k pochopení širších procesů kontinuity a změn, uvádí následující poznatky:

1. Odlišné neformální parlamentní konvence a normy, které strukturují legislativní proces, buď usnadňuje nebo brání příznivým politických výsledků pro ženy.
2. Existují případy, kdy mocní aktéři zapomínají na inovace v rámci institucí a vracejí se ke starým pravidlům a normám, včetně tradičních genderových vztahů a norem.
3. V některých případech dochází k neúplnému plnění formálních pravidel nebo je zjevná neochota klíčových pracovníků využívat pravomoci udělené některou z vyšších institucí. To ilustrují například soudní výklady, které posuzují genderové normy za méně významné než ostatní práva.
4. Vznik neformalit v postupech výběru kandidátů prostřednictvím různých praktik, jako je neformálně sankciované porušování pravidel, nedostatečné prosazování pravidel nebo přijímání alternativních konvencí.
5. Existence mechanismů jako je stereotypizace, marginalizace či vyloučení ke konstrukci a posilování mocenských hierarchií.[24]

Pokud bychom nebrali genderové vzorce na vědomí, přišlo bychom o možnost plně poznat povahu vzájemného působení formálních a neformálních institucí a pravidel v rámci

[23] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?“. 574-588.

[24] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?“ 574-588.

institucí a jejich vliv na muže a ženy působící v těchto prostředích.[25]

Autoři March a Olsen uvádí, že změny uvnitř institucí jsou častěji poháněny vnitřní dynamikou institucí než vnějšími silami. Mezi institucionálními aktéry totiž existují mocenské rozdíly, které jsou vázány na „pravidla a světonázory". Pravidla hry lze považovat za genderové, jelikož určují přijatelné mužské i ženské formy chování ale i hodnoty v rámci institucí.[26]

Politické instituce jsou tedy nevyhnutelně strukturovány na základě genderových předpokladů, a tedy i výsledky pramenící z těchto institucí jsou ovlivněny genderovými normami a také dále ovlivňují sociální a politická genderová očekávání.

Zatímco konstrukce maskulinity i feminity jsou v politických institucích přítomny, mužský ideál je základem institucionálních struktur, praktik a norem, utváří „způsoby oceňování věcí, způsoby chování a způsoby bytí" a omezuje vyjadřování a artikulaci marginalizovaných perspektiv. Až na několik výjimek jsou ženy nejčastěji spojovány s ženskými rysy, a jsou tak znevýhodňovány v mocenské hře o to, které myšlenky mají význam a kdo akumuluje institucionální zdroje.[27]

2. Sestavování kandidátních listin a rovné zastoupení

Skrze proces výběru kandidátů politické strany vytvářejí ze skupiny uchazečů skupinu kandidátů. Politické strany, které mají většinou velkou volnost v tom, jakým způsobem chtějí svoje kandidáty nominovat, díky tomu fungují jako tzv. gatekeepers pro ženy při vstupu do politiky. Pokud se ženy nestávají kandidáty, jednoduše nemohou být zvoleny do parlamentu.[28] Ve většině zemí tedy není možné, aby byl zvolen někdo, kdo nemá podporu strany. Z toho vyplývá, že vnitřní uspořádání strany, které má zásadní vliv na způsob výběru

[25] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?" 574-588.

[26] James G. March, Jonah P. Olsen, The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, 734-739.

[27] Fiona Mackay, Meryl Kenny, Louise Chappell, „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?" 574-588.

[28] Miki Caul, „Woman's Representation in Parliament: The Role of Political Parties", Party Politics 5, č. 1 (Sage Publications 1999): 79-98.

kandidátů musí být zkoumáno, abychom porozuměli problematice rovného zastoupení obou pohlaví v politice.[29]

Politické strany a jimi zvolený způsob sestavování kandidátních listin, jsou aspekty demokratického procesu vytváření politického zastoupení, kterým se musíme věnovat, pokud chceme najít, vysvětlit a případně odstranit bariéry bránící nárůstu počtu žen v politice.[30]

Způsob výběru kandidátů není samozřejmě, jediný aspekt, který ovlivňuje reprezentaci žen. Možná ani ne ten nejvíce důležitý. Může se jednat o nedostatek ženských kandidátek, finanční dostupnost kampaně, nebo o nepříznivé podmínky práce v rámci pečování o děti. I tyto důvody se však dají vztáhnout k sestavování kandidátních listin, a to tak, že strany nedávají ženám, takové podmínky, aby měli férovou šanci zvítězit a nejsou tudíž dostatečně inkluzivní. Úroveň inkluze lze ale ovlivnit volbou metody výběru kandidátů.[31]

3. Definice výběru kandidátů

Proces výběru kandidátů bychom mohli označit jako „volba před volbou“. Je to rozhodnutí politických stran o tom, kdo bude jmenován do parlamentních voleb. Přesto že se v této práci zaměřuji na volby parlamentní, je výběr kandidátů relevantní také pro jiné typy voleb, například na regionální úrovni. Zatímco politické strany mají většinu svých funkcí společných s ostatními politickými tělesy, liší se v jedné zásadní funkci, kterou je právě prezentování kandidátů pro nadcházející volby.[32]

Ranney popisuje proces výběru kandidátů jako: „Převážně mimoprávní proces, pomocí kterého politická strana rozhoduje, jaké osoby legálně způsobilé k držení veřejné volené funkce budou označeny na volebních lístcích a předvolební komunikaci jako doporučený a

[29] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010) 1-19.

[30] David Niven, „Party Elites and Woman Candidates: The Shape of Bias“, *Woman and Politics 19,* (The Haworth Press 1998): https://doi.org/10.1300/J014v19n02_03.

[31] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 1-19.

[32] Gideon Rahat, William P. Cross, Political Parties and Candidate Selection, (Oxford Research Encyclopedias 2018): https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.625, 1-3.

podporovaný kandidát nebo listina kandidátů.“[33]

Proces výběru kandidátů je tedy výhradně vnitrostranická záležitost a je převážně neregulován. Existuje jen pár zemí, které specifikují kritéria pro výběr kandidátů. Mezi ně patří například Finsko, Německo (viz kapitola 7.1.), Nový Zéland, Norsko. Jen ve Spojených Státech je pak regulován rozsáhle. Ve většině zemí si tak mohou politické strany prakticky zcela určit sami svoje pravidla pro výběr kandidátů.

Nezdá se, že by se toto nastavení měnilo. I když vezmeme v potaz rostoucí trend legislativy, která se zabývá zastoupením žen v politice, tak zjistíme, že tato legislativa nemá ambice upravovat způsob výběru kandidátů, ale pouze instruuje strany o požadovaných výsledcích jimi vybrané metody. Způsob, jakým to strany mají provést jim však nepředepisuje.[34]

Výběr kandidátů je tedy nestandardizovaný a převážně neregulovaný stranický mechanismus, pomocí kterého politické strany vybírají své členy jako budoucí zástupce. Výsledkem tohoto procesu je zvolení jednoho kandidáta, nebo vytvoření kandidátské listiny. Tito kandidáti jsou zástupci politických stran způsobilých pro zvolení v následujících volbách. Strana se jejich určením zaváže k mobilizaci sil a podpoře zvolených kandidátů.[35]

Způsob, jakým politická strana přistupuje k výběru kandidátů je pro účely mojí práce důležitý dvěma způsoby. Zaprvé nám nabízí informace o mocenských strukturách uvnitř politických stran. Zadruhé nám pomáhá rozklíčovat jeho implikace vůči politické reprezentaci. Pokud strana vybere málo žen na kandidátní listinu, bude ženská populace nedostatečně reprezentována v legislativním procesu. Ne však díky voličům, ale kvůli institucím, v tomto případě politickým stranám.[36]

[33] Gideon Rahat, William P. Cross, Political Parties and Candidate Selection, (Oxford Research Encyclopedias 2018): https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.625, 1-3.

[34] Ibid, 2-5.

[35] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010) 1-19.

[36] Gideon Rahat, William P. Cross, Political Parties and Candidate Selection, 1-3.

4. Analytický rámec

Analytický rámec Gideona Razata a Reuven Y. Hazana, nám poskytuje skvělý způsob, jak analyzovat proces výběru kandidátů politických stran. Nepostihuje sice v ve své podstatě genderový rozměr tohoto procesu, nicméně dává nám nástroj k identifikaci a vyhodnocení zásadních aspektů procesu, se kterými pak můžeme pracovat dále. Gideon Rahat se sám vlivu těchto aspektů na zastoupení menšin věnuje, proces výběru kandidátů a jeho vztah k reprezentaci je však pouze fragment jeho celkové práce.

Aspekty, které je třeba zohlednit při analýze způsobu výběru kandidátů jsou popsány v následujících kapitolách.

4.1. Systém výběru a volby kandidátů

Pokud proces výběru kandidátů obsahuje proceduru, kdy hlasy určují, kdo bude umístěn na kandidátní listinu jako stranický kandidát ve volbách a také jeho pozici na listině, jedná se o *systém volby kandidátů*. Aby ale takový systém mohl být platný jako volební, musí splňovat určité parametry. Zaprvé musí být každý kandidát určen hlasy a ničím jiným. Nesmí to být například formou dohody. Zadruhé musí být volební výsledky oficiálně zveřejněny.[37]

Pokud tyto podmínky nejsou splněny mluvíme o *systému výběru kandidátů*. V čistě výběrovém systému jsou kandidáti určeni bez jakékoliv potřeby souhlasu od kohokoliv jiného než od orgánu zodpovědného za jejich výběr. V čistě volebním systému jsou všichni kandidáti určeni skrze hlasovací proces a nejsou dále vybíráni a tříděni dalším selektorátem. Selektorátem se rozumí těleso zodpovědné za výběr či volbu kandidátů na kandidátní listině.[38] Pojem je více rozebrán níže (viz kapitola 4.3).

Toto rozdělení je klíčové pro to, abychom určily základní úroveň kontroly, jakou strana má nad sestavováním kandidátních listin. Pokud je listina vybrána, je její složení pod naprostou kontrolou strany. Potom listina reflektuje požadavky a rozložení, které považuje zodpovědný orgán za správné. Pokud je kandidátní listina vybrána skrze volební proceduru, nekontrolují stranické orgány jeho složení, protože jeho složení ovlivní pouze individuální hlasy. Strany,

[37] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 19-33.

[38] Ibid.

které používají systém volby mohou ale použít korekční mechanismy, jako například kvóty zmiňované výše, které mají za cíl zajistit vyváženost mezi zvolenými kandidáty.[39]

Existují samozřejmě případy, které se nacházejí mezi těmito dvěma extrémy. Ty označujeme za *kombinované systémy*. Jako příklad může být situace, kdy členové strany sice hlasují, nicméně hlasují pouze pro již dříve schválenou listinu, která byla vytvořena jiným orgánem.

Bývá pravidlem, že menší a více exklusivní selektoráty svoje kandidáty spíše vybírají a větší více inkluzivní je spíše volí. Přeci jen ale nemůžeme zcela vyloučit možnost, že malý selektorát třeba jen o dvou osobách kandidáty bude volit a teoreticky je i možné, aby těleso o desítkách lidí kandidáty jmenovalo.[40]

4.2. Úroveň inkluze kandidatury

Úroveň inkluze nebo exkluzivity nám ukazuje, kdo může předložit svoji kandidaturu ve výběrovém řízení v určitém časovém okamžiku. To se totiž může zásadním způsobem lišit, může to být kdokoliv, člen strany nebo člen strany s přidanými restrikcemi. Základní typy omezení, které platí pro potenciální kandidáty jsou znázorněny popisy nad přímkou, přičemž jim odpovídá umístění na ose úrovně inkluze nebo exkluzivity.[41]

Na levé straně přímky je pól s největší možnou mírou inkluze, zde se nachází systémy, kde může kandidovat každý občan země. Na pravé straně je pak pól s největší možnou exkluzivitou. To znamená může být jmenován pouze člen strany navíc spolu s dalšími kritérii, které musí naplnit, aby byla jeho kandidatura možná. Těmito kritérii může být například doba členství ve straně, věk nebo třeba přechozí výkon určité funkce. Čím více restrikcí existuje, tím více je systém exkluzivní.[42]

Všichni občané	členové strany	členové strany + další restrikce

[39] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 19-33.

[40] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. 19-33.

[41] Gideon, Rahat, Reuven Y. Hazan, „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework“, *Party Politics 7*, č. 3 (Sage Publications 2001), 299-307.

[42] Gideon, Rahat, Reuven Y. Hazan, „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework“, 299-307.

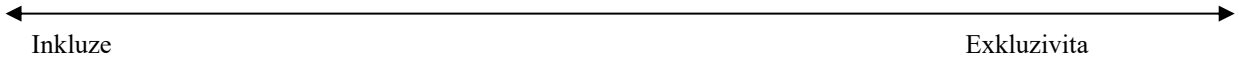

4.3. Selektorát

Selektorátem nazýváme těleso, které je zodpovědné za výběr a nominaci kandidátů. Může se skládat z jedné osoby, více osob ale také třeba ze všech voličů v dané zemi. Typy selektorátů můžeme znovu podle úrovně inkluze znázornit na přímce, kde na jednom konci je extrém naprosté inkluze, v tomto případě jsou selektorátem všichni voliči v daných volbách. Na druhém konci je pak extrém naprosté exkluzivity, kdy je selektorátem jedna osoba, ve většině případů pravděpodobně lídr strany. Mezi těmito dvěma extrémy se však nacházejí další typy selektorátů posuzovány podle úrovně inkluze. Každá skupina může mít také další podskupiny.[43]

Například jednotlivé selektoráty v zóně *„členové strany“* na grafu níže, jsou rozlišovány na základě dalších restrikcí a podmínek, vůči členům strany, kteří se mohou stát selektorátem. Ty totiž ovlivňují úroveň možnosti se do selektorátu dostat. Omezeními mohou být nutné členské poplatky, čas, který musí člen strany strávit ve straně, než se může stát členem selektorátu, aktivita ve straně a tak dále. Dostupnost může být dalším důležitým faktorem pro rozlišování mezi jednotlivými omezeními. Větší inkluze platí, pokud strana umožňuje například korespondenční volbu, nebo umožňuje volit z více míst v zemi. Méně dostupná, a tedy méně inkluzivní bude volba v případě, že se bude konat stranický sjezd na kterém se bude hlasovat. Takový způsob je totiž pro voliče více náročný, a tudíž méně inkluzivní.[44]

V zóně *„zvolená stranická agentura“* najdeme odlišné stranické agentury, které můžeme rozlišovat na základě různých parametrů. V každé straně, je relativní velikost agentury znakem inkluze. Sjezdy jsou z podstaty větší co do poštu členů než ústřední výbory, které jsou zase zpravidla početnější než výkonné orgány jako předsednictva apod. Terminologie v daných zemích bývá samozřejmě jen zřídka stejná, a tak je třeba úroveň inkluze hodnotit velice opatrně. Nesmíme selektoráty posuzovat pouze na základě toho, jak jednotlivá tělesa,

[43] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. 33-55.

[44] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. 33-55.

které mají na starosti výběr, nazývají, ale je nutné podívat se na konkrétní složení takového orgánu. Navíc více inkluzivní jsou například takové agentury, které obsahují delegáty zvolené členy strany a více exkluzivní jsou ty kteří obsahují zástupce zvolené delegáty. Je tedy důležitý i kontext obsazení takového orgánu.[45]

V Zóně „*nezvolené stranické agentury*" považujeme za ty více inkluzivní speciální výběrové výbory, jejichž složení je schváleno vybranou stranickou agenturou. Exklusivní nezvolená stranická agentura pak může být třeba shromáždění zakladatelů, což bývá praktikováno u nových stran nebo pokud se jedná třeba o shromáždění lídrů frakcí uvnitř strany.[46]

Dále musíme při analýze selektorátu zohledňovat ještě dva typy výběru. Jedním je tzv. *„smíšený výběr"*, zde se potýkáme buď skutečností, že na různé potenciální kandidáty jsou kladeny odlišné podmínky. To znamená, že různí potenciální kandidáti jsou voleni různými selektoráty, na jiném místě, nebo mají odlišné podmínky pro nominaci. Druhý *„vícestupňový výběr"* je proces při kterém stejní kandidáti musí čelit ve vícefázovém výběru více než jednomu selektorátu během procesu výběru. Selektoráty v každé fázi se mohou od sebe navzájem výrazně lišit v oblastech popsaných výše v textu.[47]

Obě tyto metody zvyšují komplexitu klasifikace jednotlivých typů selektorátu a úrovně jejich inkluze. V obou případech musíme v případě odlišnosti analyzovat všechny fáze výběru a pak posoudit jejich relativní důležitost. Nejvíce určující z hlediska pozice na přímce znázorněné níže pak bude ten nejdůležitější selektorát.[48]

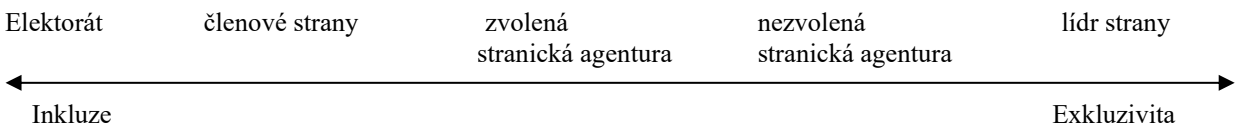

[45] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. 33-55.

[46] Ibid.

[47] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. 33-55.

[48] Gideon, Rahat, Reuven Y. Hazan, „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework", 299-307.

4.4. Úroveň centralizace

Metoda výběru kandidátů může být buď centralizovaná nebo decentralizovaná. Pokud je výběr kandidátů decentralizovaný, může tomu tak být dvěma různými způsoby. Decentralizace je buď *teritoriální* nebo *funkční*. *Teritoriální decentralizace* má za cíl zajistit regionální a lokální reprezentaci. Tím je myšleno na případ, kdy více různých lokálních selektorátů nominuje své vlastní kandidáty. Těmito selektoráty může být lokální vedení strany, všichni členové stran, nebo všichni voliči. *Funkční decentralizace* je metoda, která zaručuje zastoupení takových skupin jako odborů, žen nebo jiných menšin.[49]

Koncept teritoriální decentralizace je sice celkem jednoznačný, nicméně mechanismy, které je třeba nastavit, aby taková decentralizace plnila svůj účel jsou více komplexní. Existují dva typy mechanismů, jak zajistit regionální zastoupení. Jedním z nich je tzv. *sektářský mechanismus*. To znamená, že kandidáti a osoby, které kandidáty vybírají jsou členy stejného sektoru nebo sociální skupiny. Druhý je tzv. *mechanismus rezervace místa*, který zaručuje určitý počet jistých míst lidem z daného sektoru nebo sociální skupiny. První způsob decentralizuje obojí kandidáty i selektorát, kdežto druhý decentralizuje pouze kandidáty.[50]

Pokud jsou kandidáti voleni pouze na národní úrovni s absencí nastavené procedury, která by umožňovala teritoriální zastoupení nebo zastoupení podle funkce kandidátů mluvíme o tzv. *centralizované metodě*.[51]

Na grafu: Na decentralizovaném pólu jsou kandidáti vybíráni pouze lokálními selektoráty strany nebo vnitrostranickými sociálními skupinami.

Teritoriální dimenze

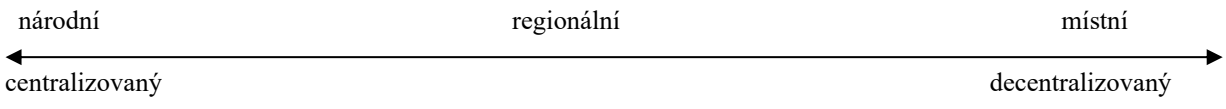

[49] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 55-72.

[50] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 55-72.

[51] Gideon, Rahat, Reuven Y. Hazan, „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework“, 299-307.

Funkční dimenze

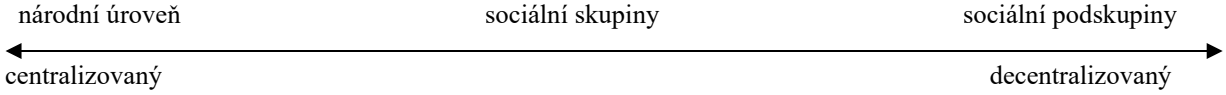

5. Aspekty procesy výběru kandidátů a gender

Vztah mezi genderově rovným zastoupením v parlamentu a aspekty, které jsou v procesu výběrů kandidátů relevantní, není vždy lineární. Ačkoliv by se mohlo zdát, že například větší inkluze selektorátu povede k větší inkluzi žen, nebo že méně centralizovaný proces bude spíše nakloněn jmenování ženských kandidátek, nic z toho nutně neplatí.[52] Podíváme se proto nyní znovu na jednotlivé aspekty procesu výběru kandidátů a zaměříme se na jejich předpokládaný dopad na vstřícnost systému vůči ženám.

V této kapitole popsané souvislosti mezi genderem a jednotlivými aspekty jsou pouze předpokládané dopady/teze na základě dostupné literatury. Analýza aspektů v procesu sestavování kandidátních listin podle stejného analytického rámce, který je použit v této práci, nebyla provedena zdaleka v dostatečné míře ani v Německu ani v České republice. V praktické části tedy budu analyzovat všechny aspekty, které jsou v analytickém rámci Rahata a Hazana uvedeny a pokusím se vytvořit vlastní závěry.

5.1. Systém výběru a volby kandidátů

Pokud je kandidátní listina vybrána a nikoliv volena, její kompozice je kontrolována. Listina tak může obsahovat takové složení, který zodpovědné orgány uznají za vhodný, závisle na vnitrostranickém a vnějším tlaku. Z vnitrostranického hlediska může existovat tlak a požadavky na jmenování kandidátů podle loajality, frakcí uvnitř strany nebo také reprezentace určitých sociálních nebo jiných skupin. Na druhou stranu, pokud je kandidátní listina volena, stranické orgány nad jejím složením kontrolu nemají, jelikož jsou kandidáti na listinu umístěni podle celkového počtu hlasů v jejich prospěch. Strany, které využívají

[52] Gideon Rahat, „Which Candidate Selection is most Democratic“, *Government and Opposition 44,* č. 1 (Cambridge University Press 2009): 68-90, https://www.jstor.org/stable/44484165, 78-79.

sytém volby, pak mají větší sklony k uplatňování korekčních mechanismů. Těmi mohou být například kvóty, avšak ne nutně ve smyslu rezervovaných míst pro určitou sociální skupinu (jako je tomu v případě žen), ale třeba pro teritoriální zastoupení. Tyto strany také daleko častěji používají *vícestupňový výběr* kvůli zaručení co nejvyváženější listiny.[53]

Systém výběru tak disponuje mnohem lepší kontrolou nad reprezentací různých sociálních skupin na kandidátní listině a následně v parlamentu. Záleží však na prioritách orgánu zodpovědného za výběr. Pokud existuje vnitrostranický tlak rovné zastoupení žen, je v tomto systému jednodušší takový výsledek zaručit. Vše je však závislé na složení a prioritách selektorátu.[54]

5.2. Úroveň inkluze selektorátu

Tím se dostáváme k celkové inkluzi selektorátu. To, kdo selektorát tvoří, a jak je početný, může mít různorodé dopady na výsledky procesu výběru kandidátů. Rahatův analytický rámec nám ukazuje, že inkluzivní, tedy větší selektoráty mohou navzdory očekáváním paradoxně zabránit stranám v tom, aby zajistily reprezentaci určitých skupin společnosti na kandidátské listině. Vztah mezi úrovní inkluze selektorátu a zastoupení menšin na kandidátní listině nemusí být nutně lineární. Řečeno jinak, zdá se, že strany s více exkluzivním selektorátem mají více prostředků k tomu, aby umístily více žen na místa, kde mají šanci na zvolení. Mají nad procesem jednoduše vyšší kontrolu. Naopak strany s početným selektorátem, a tudíž větší inkluzí mají k dispozici méně takových prostředků. Větší inkluze v procesu výběru kandidátů se tedy nutně nerovná většímu zastoupení žen v parlamentu.[55] Naopak, podobně jako v předchozí kategorii se zdá, že méně demokratický přístup paradoxně zvyšuje šance žen na úspěch.

[53] Gideon Rahat, William P. Cross, Political Parties and Candidate Selection, 299-307.

[54] Ibid.

[55] Gideon Rahat, „Which Candidate Selection is most Democratic“, Government and Opposition 44, č. 1 (Cambridge University Press 2009): 68-90, https://www.jstor.org/stable/44484165; Miki Caul, „Woman's Representation in Parliament: The Role of Political Parties“, *Party Politics* 5, č. 1 (Sage Publications 1999): 79-98

5.3. Teritoriální centralizace

Dalším aspektem procesu výběru kandidátů, který má vliv na schopnost strany zajistit paritu v zastoupení obou pohlaví, je úroveň teritoriální centralizace. Míra centralizace totiž ovlivňuje míru kontroly, jakou strana disponuje nad složením kandidátních listin. Větší kontrola nad procesem výběru kandidátů shora způsobuje, že má strana širší přehled o tom, jak vypadá situace na kandidátní listině. Jakákoliv nerovnost je tudíž o něco snáze odhalitelná, popřípadě i napravitelná. Oproti tomu decentralizované selektoráty se mohou příliš soustředit pouze na svoje voliče v regionu a ignorovat tak celkový obraz. To může mimo jiné vést i k tomu, že je výsledně nominováno méně žen. Centralizované strany také nabízejí více možností ženám, jelikož je jednoduší označit zodpovědný orgán a jejich nominaci případně vymáhat.[56]

5.4. Složení elektorátu

Mimo velikost a centralizaci selektorátu je to samozřejmě také jeho složení, které hraje roli v tom, jaké jsou v daném systému výběru tendence vůči ženám. Zde hraje roli tzv. takzvaná *Out Group Effect Theory*. Podle této teorie se členové selektorátu sami považují za součást *vnitřní skupiny* (ingroup) a hodnotí členy *vnější skupiny* (outgroup). Tento proces hodnocení probíhá vždy negativně na základě toho, jestli sdílí členové vnější skupiny stejné charakteristické znaky jako členové vnitřní skupiny. Řešeno jinak členové vnější skupiny mohou mít z takové situace prospěch pouze pokud jsou ve vnitřní skupině členové, kteří mají stejné charakteristiky jako oni sami. Pokud tato kritéria naplňují, zvyšují se tím jejich šance na zvolení. Genderové složení stran a v tomto případě hlavně selektorátu může podle této teorie hrát zásadní roli při vybírání kandidátů. Pokud budou politické strany a selektoráty složeny výhradně z mužů, což je vzhledem k poměru zastoupení žen v politice pravděpodobné, existuje vyšší šance, že i do parlamentu budou dále voleni převážně muži. Kvóty, které v rozhodovacím procesu garantují vyrovnaný podíl žen, podle této teorie mohou zvýšit šance na jejich nominaci na kandidátní listiny.[57]

---

[56] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection: Evidence From Belgium", *Representation* 50, č. 3 (2014 London): 337-349, https://doi.org/10.1080/00344893.2014.951222.

[57] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection: Evidence From Belgium", Representation 50, č. 3 (2014 London): https://doi.org/10.1080/00344893.2014.951222, 337-349.

5.5. Institucionalizace a komplexita procesu

Do jaké míry je proces výběru kandidátů vůči ženám vstřícný nebo nepřátelský může ovlivnit také míra institucionalizace a komplexity. Proces výběru kandidátů totiž obsahuje jak striktně formální, ale i také neformální praktiky. Strany mohou buďto přesně vymezit pravidla a určit, jakým způsobem a za jakých podmínek proběhne výběr, nebo mohou spoléhat spíše na neformální pravidla, zvyky nebo nepsané tradice.[58] Institucionalizace tedy značí, do jaké míry je proces formálně zaznamenán buď na stranické nebo státní úrovni. Existuje samozřejmě nespočet variant mezi oběma póly, od těch nejvíce institucionalizovaných po ty nejméně institucionalizované.[59] S institucionalizací pak do velké míry souvisí také úroveň komplexity procesu. Ta zase ukazuje, jak moc komplikovaný je proces výběru kandidátů. [60] Více komplexní procesem bude například výše popisovaný vícestupňový výběr kandidátů, kdy jsou kandidáti voleni ve více kolech více selektoráty, nebo smíšený výběr, kdy se aplikují odlišné podmínky na různé typy kandidátů.[61]

Čím více je celý proces výběru institucionalizován, tím jednoduší je pro nováčky ve straně pochopit, kudy přesně vede cesta ke jmenování, jaké kroky musí podniknout a jací aktéři jsou klíčoví pro jejich úspěch. Pokud je celý proces dobře popsaný a zdokumentovaný, je pro nováčky snazší dostat příležitost se prosadit. Vzhledem k tomu že ženy jsou v politice stále pod reprezentovány, dá se očekávat, že jejich podíl mezi nováčky bude větší. Transparentnost je tedy velice důležitá, jelikož čím více je celý proces netransparentní tím více nahrává politickým veteránům, kterými jsou převážně muži.[62]

Vztah mezi institucionalizací a komplexitou procesu je ale stejně důležitý jako popis obou

[58] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection: Evidence From Belgium", 337-349.

[59] Mona Lena Krook, Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Reform Worldwide, (Oxford University Press 2009).

[60] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection: Evidence From Belgium", 337-349.

[61] Rahat, Gideon, „Which Candidate Selection is most Democratic", *Government and Opposition 44,* č. 1 (Cambridge University Press 2009): https://www.jstor.org/stable/44484165, 68-90.

[62] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly' Candidate Selection: Evidence From Belgium", 337-349.

samostatných jevů. Komplexní ale vysoce institucionalizovaný proces není alespoň diskriminační, jelikož jsou „pravidla hry“ jasně popsána a případné porušení je postihnutelné, nebo existuje určitý způsob vymáhání. Nováčci tedy mají šanci se v situaci zorientovat. Zatímco pokud je proces komplexní a neinstitucionalizovaný, mají členové, kteří jsou s problematikou dobře obeznámeni (převážně muži) velkou výhodu. Sama komplexita by tedy neměla být zdaleka tak zásadní problém jako institucionalizace procesu.[63]

6. Reprezentace

Dnes existuje v odborné literatuře nepřeberné množství významů slova reprezentace. Pokud se věnujeme reprezentaci empiricky spíše než teoreticky, a to konkrétně v kontextu náboru pracovníků (*recruitment*) a ve volebních studiích, je pojem skoro univerzálně chápán jako reflexe demografického složení společnosti. Čím více tedy volební systém proporčně reflektuje společnost v otázkách genderu, třídy, vzdělání, etnické příslušnosti náboženství apod., tím více je považován reprezentativní. Je to tedy chápání reprezentace jako jakéhosi mikrokosmu společnosti, ve kterém jsou jednotlivé společenské skupiny zastoupeny stejným poměrem, jako tomu je v reálném světě. Jedná se však pouze o jeden z mnoha způsobů chápání pojmu reprezentace.[64]

Z pohledu volebních studií je jako reprezentativní volební systém chápán takový systém, který proporčně co nejlépe proměňuje hlasy v místa v parlamentu. To znamená, že pokud strana A, která vyhraje volby a bude mít o 10 % více než strana B, mělo by tomuto poměru odpovídat i rozdělení míst v parlamentu, tedy že strana A bude mít o 10 % míst v parlamentu více než strana B. Reprezentace žen bývá z pravidla vyšší v systémech, který mají takovýto proporční volební systém než v těch, kde je uplatňován systém většinový. Nicméně i v parlamentech, které jsou voleny proporčním systémem, jsou jednotlivé demografické skupiny často pod reprezentovány.[65]

[63] Audrey Vandeleene, „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly‘ Candidate Selection: Evidence From Belgium“, 337-349.

[64] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 106-124.

[65] Ibid.

To nás vede k otázce, jestli to jsou strany, kdo je zodpovědný za tento úkaz. Je to stranická příslušnost, co převážně rozhoduje o hlasech voličů, ačkoliv je volba často do velké míry personalizovaná? Jsou to politické strany, které redukují velkou skupinu potenciálně způsobilých uchazečů na pouhých pár, kteří se na kandidátní listinu dostanou?[66]

Když se zaměříme na politické strany je potřeba dále rozlišovat mezi dvěma typy reprezentace. I pokud si stanovíme, že pro účely mojí práce je relevantní vnímání reprezentace jako reflexe rozložení společnosti, existuje více aspektů, které mohou být reprezentovány.[67]

První variantou je *reprezentace z hlediska prezence*. V tomto případě není důležité, do jaké míry, jaké názory kandidát zastává, ale jaká je jeho *sociální identita*. Sociální identitou se rozumí charakteristiky jako pohlaví, etnikum, třída apod. Existují sociální identity, které jsou velice konkrétní a více důležité pouze v určitých stranách. Příkladem může být třídní identita v dělnických stranách. Jiné charakteristické vlastnosti jako například gender, jsou důležité prakticky ve všech stranách bez rozdílu ideologie.[68]

Druhým typem je *reprezentace z hlediska idejí/názorů*. U té naopak nezáleží na sociálních charakteristikách daného kandidáta ale na jeho názorech a stylu jakým reprezentuje politickou stranu. Můžeme to tedy chápat jako reprezentace politických preferencí společnosti. [69]

Ani jeden typ reprezentace není dostatečný, když se podíváme na politiku. Vždy je potřeba alespoň částečně skloubit oba přístupy k reprezentaci dohromady. Pokud by byli politici zvolení pouze na základě idejí, jaké zastupují, mohlo by se stát, že by zástupci byli zcela odlišní od těch, co reprezentují. Pokud by naopak byli zvoleni zástupci pouze na základě jejich sociální charakteristiky bez ohledu na to, jak nejspíše budou jednat, není možné vymáhat jakoukoliv zodpovědnost za jejich činy. Náš však při porovnání reprezentace žen

[66] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 106-124.

[67] Ibid.

[68] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

[69] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

zajímá pouze reprezentace jako prezence.[70]

Mezinárodní srovnávání reprezentace jako reprezence může být mimořádně složité. Takové srovnání je totiž velice citlivé na kulturní kontext dané země, či strany. To však neplatí o zkoumání reprezentace žen a možná i proto je právě toto téma relativně více zpracováno.[71]

6.1. Operacionalizace vnitrostranické reprezentace

V knize Democracy within Parties představují politologové Hazan a Rahat dva indikátory, které jsou navrhnuty tak, aby měřily úroveň reprezentace ve stranách, které soutěží ve volbách. Tyto indikátory zohledňují rozdíly ve velikosti stran tím, že umožňuji přidávání dat váženým způsobem a poskytují také rozumné definice pro reprezentaci v *listovém systému.* Jsou zároveň dostatečně obecné, aby dobře sloužili mezinárodnímu porovnání, což je pro účel mojí práce naprosto zásadní.[72]

První indikátor *Index reprezentace* (IR) se vztahuje k proporčnímu zastoupení žen na kandidátní listině na realistických pozicích. To je provedeno měřením podílu žen v celkovém počtu realistických kandidátů, ne pouze těch, které se objeví na listině. Realistické pozice, tedy pozice s reálnou šancí na zvolení, jsou dané předchozím úspěchem ve volbách. Pokud strana v minulém období vyhrála 10 křesel, na další období se počítá prvních 10 míst jak realistické pozice. Druhý indikátor *vážený index reprezentace* (VIR) se také vztahuje k zastoupení žen na realistických pozicích, nicméně tentokrát už bere v potaz pouze ženy umístěné na listinu. Dává větší hodnotu těm, které jsou umístěny na vyšší pozice na kandidátní listině, a naopak menším těm, které jsou umístěny níže.[73]

Index reprezentace (IR) jednoduše počítá procento žen zastupujících realistické pozice na

[70] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

[71] Ibid.

[72] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

[73] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

kandidátní listině, které se dělí počtem realistických pozic a následně vynásobí 100.[74]

$$IR = \frac{\Sigma \text{ Wrp}}{\Sigma \text{ Rp}} \; x \; 100$$

Wrp = počet žen na pozicích, které se rovnají nebo jsou vyšší než realistické pozice.

Rp je počet realistických pozic (počet křesel, které strana vyhrála v přechozích volbách)

Příklad: Strana při minulých volbách obsadila 5 míst v parlamentu. Ženy se objevily na druhé a páté pozici na kandidátní listině při dalších volbách. Index reprezentace (IR) je tedy: 2/5x100 = 40 %.[75]

Vážený index reprezentace (VRI) bere v potaz i to na jaké pozici se konkrétní ženské kandidátky nacházejí, a nejen jejich počet na realistických pozicích. Vyšší hodnoty jsou přiděleny těm, které se nacházejí výše na kandidátní listině. Poslední realistické pozici je přidělen jeden bod a každé další a vyšší o jeden bod navíc.[76]

$$VIR = \frac{\Sigma \left[(\text{Wp}/\text{Vpi}) \text{ x Rp} \right]}{\Sigma \text{ Rp}} \; x \; 100$$

Wp zastupuje celkový počet pozic obsazených ženami.

Vpi zastupuje celkovou hodnotu pozic v jednotlivých volbách

Rp zastupuje počet realistických pozic

Pokud navážeme na předchozí příklad, tak celková hodnota pozic je 15. 5 za první pozici, 4 za druhou pozici, 3 za třetí pozici, 2 za čtvrtou pozici a 1 za pátou. Ženy obsadili 3 a 5 pozici tudíž součet jejich hodnot je 4. 1 za pátou pozici a 3 za třetí. Vážený index reprezentace se tedy rovná 4/15 x 100 = 26,7 %.[77]

---

[74] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*, 106-124.

[75] Ibid.

[76] Ibid.

[77] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (OUP Oxford 2010), 106-124.

7. Procesy při sestavování kandidátních listin v Německu a České republice

V této kapitole projdu vybrané politické strany na německé a české straně a pokusím se určit jednotlivé ukazatele popsané výše. (viz. kapitola 4.) Pro účely svojí práce jsem si vybral tři strany z každé země, které jsou si ideologicky podobné, abych co nejvíce snížil riziko zavádějících výsledků kvůli jiným faktorům, než zkoumám ve své práci. Konktrétně se jedná o SPD, CDU a Zelené (Die Grünen) na německé straně a o ODS, ČSSD a Pirátskou stranu na straně české. Vybral jsem si tedy na obou stranách dva příklady etablovaných stran z pravicového a levicového politického spektra. U Pirátů a Zelených jsem vycházel z podobnosti, která jim je často mediích přisuzována.

Na začátku každé kapitoly se budu nejdříve věnovat základním odlišnostem, které se týkají sestavování kandidátních listin, závisle na volebním systému a právní úpravy ze strany státu. Poté se zaměřím na analýzu jednotlivých aspektů u každé jedné strany, kterou jsem si pro svou práci vybral. Nakonec nutno podotknou, že se zaměřuji na volby z roku 2017 a tudíž i to, jak strany postupovali platí pro ten samý rok.

7.1. Německo

7.1.1. Volební systém a právní úprava

Personální řízení, které má na starost obsazení klíčových pozic v zastupitelské demokracii mají na starosti politické strany. Ty od vzniku Spolkové republiky Německo zajištují obsazení kandidátních listin pro volby konající se každé čtyři nebo pět lety obcích, spolkových zemích, spolkové vládě i Evropské unii.[78]

Podle ústavního požadavku musí být v Německu dodržována vnitrostranická demokracie. To znamená, že musí být zajištěny minimální požadavek na možnost participace ve straně a ve volbách, aby byly zajištěny základní demokratické funkce a postupy[79]. Politická nespokojenost musí mít v demokracií legitimní prostředky k vyjádření a politická participace je jedním z klíčových

[78] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf? *Parteiensysteme und politische Orientierungen* (2017): http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-17922-9_12, 228-246.

prostředků, jak zajistit, aby tomu tak bylo.[80]

Německo je touto právní úpravou ve střední Evropě výjimkou a obecně platí jako stát, který proces nominace na kandidátní listiny upravuje nejvíce. [81] Z pravidla je totiž tato oblast přenechána čistě na vnitřních pravidlech jednotlivých politických stran.[82] Na rozdíl od České republiky je Německu sestavování kandidátních listin regulováno státem pomocí tzv. Zákona o politických stranách (Parteiengesetzt) a Spolkového volebního zákona (Bundeswahlgesetz).[83] Zákon o politických stranách požaduje vnitřní demokratickou strukturu ve stranách. To znamená, že aby byl kandidát umístěn na kandidátní listinu musí být zvolen členskou základnou dané strany.[84] To má za cíl zajistit, aby se volba kandidátů konala podle stejných demokratických principů jako samotné parlamentní volby. Spolkový volební zákon v současné podobě upravuje formu, jakou mají být jednotliví kandidáti voleni. Nepředpokládá totiž, že by mělo velký smysl, aby se konaly několikatisícové sjezdy stran a zbavuje tedy strany povinnosti konat primární volby všech potenciálních kandidátů tím, že dovoluje stranám, aby si zvolili zastupitele/delegáty, kteří pak společně na shromáždění delegátu kandidáty zvolí.[85]

Nástroje na vymáhání dodržování demokratických principů jsou také v Německu mnohem lépe zakotveny, než je tomu v České republice. Proti rozhodnutí shromáždění, které má nominaci na starosti, se může vyslovit zemské předsednictvo, taková námitka má za následek opakování voleb, jejichž výsledky jsou už konečné. Při porušení demokratických principů může dojít dokonce k prohlášení neplatnosti celých voleb. Jako k tomu došlo například při zemských volbách v Hamburku v roce 1991.[86]

7.1.2. Sestavování kandidátních listin v Německu

To že je v Německu celý proces právně upraven ze strany států znamená, že se mnohem více aspektů procesu paušálně uplatňuje na všechny strany. Ty aspekty, které nejsou

[80] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung, 01.07.2021, https://www.bpb.de/themen/politisches-system/wahlen-in-deutschland/335639/kandidatenaufstellung/

[81] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*. 26-72.

[82] Gideon, Rahat, Reuven Hazan, *Democracy Within Parties, 1-19*: Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů,*7-12.

[83] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.

[84] § 1 Verfassungsrechtliche Stellung und Aufgaben der Parteien und § 2 Begriff der Partei, *PartG (1994).*

[85] § 21 Aufstellung von Parteibewerber, § 27 Landeslisten. *BWahlG* (1993).

[86] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 26-72.

zákonem dány, se naopak díky silné decentralizaci selektorátu a pravomocí na zemskou úroveň velice liší napříč spolkovými zeměmi. Zde je však velice obtížné zjistit všechny specifikace pro každou spolkovou zemi. Ani výzkumné projekty, které se tomuto tématu na území Německa věnují, často nedisponují všemi potřebnými daty. Budu tedy postupovat následovně.

V této kapitole uvedu obecné charakteristiky německého sestavování listin, které platí celkově. U jednotlivých stran budu pouze popisovat konkrétní odlišnosti, které mezi sebou mají a které je možné z dostupných data analyzovat. Spojením těchto odlišností a obecným popisem v této kapitole určím jejich polohou a přímkách inkluze a exkluzivity podle analytického rámce Gideona Rahata a Reuvena Hazana.

Jmenování na kandidátní listiny do Spolkového sněmu je dvoustupňový proces. První fázi můžeme označit za tzv. fázi před rozhodnutím. Zde hrají značnou roli selektoři, tedy vlivní členové strany nebo instituce, kteří mohou do rozhodovacího procesu zapojit vertikální a horizontální nároky. Druhá fáze je fáze konečného rozhodnutí, kde jsou členové strany formálně oprávněni nominovat kandidáty a transformují tak neoficiální rozhodnutí na oficiální v rámci více či méně širokého rozhodovacího koridoru. Procesy v druhé rozhodovací fázi jsou víceméně dobře teoreticky a metodicky prozkoumány. První fáze je však prozkoumána v mnohem menší míře a je tak jakousi šedou zónou výzkumu, které se výzkumníci teprve začínají věnovat.[87]

Tyto dvě fáze se však při nominaci kandidátů do spolkového sněmu zdvojují. Dochází totiž k vzájemné interakci mezi nominací ve volebních obvodech a nominací na vyšší zemské kandidátní listině. Zde je kandidatura obzvláště atraktivní, pokud se koná souběžně na zemské úrovni spolu s krajským obvodem. Zejména v době rostoucí volatility voličů a větší nejistotou úspěchu.[88]

Všechny strany jsou jednotné v tom, že chtějí maximalizovat počet prvních hlasů při volbě osoby na přímé kandidátce. Snaží se proto nominovat nejatraktivnější kandidáty v daném volebním obvodu, neboť téměř 75 % voličů odevzdává první a druhý hlas stejné straně. Například nominace regionálně angažovaného politika, který vede ve volebním obvodu intenzivní volební kampaň a získává tak pro svou stranu kromě přímého mandátu i další

[87] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[88] Ibid.

druhé hlasy, může mít na volební výsledek lepší vliv než nominace špičkového politika, který pracuje v Berlíně a volební kampaň ve svém již zajištěném volebním obvodu musí nevyhnutelně zanedbat. [89] To má vliv na dvě skutečnosti, zaprvé že strany, které bývají úspěšné ve volebních obvodech umisťují své kandidáty často na obě kandidátní listiny. Jedná se o tzv. „*Doppelkandidatur*“, tedy dvojitou kandidaturu. To způsobuje, že kandidatura ve volebních obvodě je více exkluzivní díky tomu, že jsou zde nároky na kandidáty nepoměrně vyšší.[90]

Druhý typ kandidatury v rámci zemské kandidátní listiny, lze využít k dodatečnému zajištění sil, které jsou pro stranu vedle přímé kandidatury zvláště důležité. Přestože populární kandidáti mají tak jako tak velkou šanci dostat se do Spolkového sněmu prostřednictvím přímého mandátu, jsou navíc umístěni na předních místech zemských kandidátních listin, aby jako "magnety na hlasy" zvýšili potenciál strany pro druhé volby. Volba kandidátů na zemské kandidátní listiny musí rovněž proběhnout tajným hlasováním na členském shromáždění nebo shromáždění delegátů volených členskou základnou. Jejich pořadí na zemské kandidátce, které v konečném důsledku rozhoduje o tom, kdo má šanci získat mandát ve Spolkovém sněmu, se určuje tajným hlasováním.[91]

Ačkoli strana nemůže vědět, kolik kandidátů prostřednictvím kandidátní listiny vyšle, rozdělení míst na kandidátní listině není o nic méně kontroverzní než přidělení přímých kandidátek. Zajímavá však nejsou jen první místa na celostátní kandidátní listině, která jsou často stejně obsazena nadějnými přímými kandidáty, jelikož ti jsou po získání přímých mandátů přeskočení a prostřední místa na listinách velkých stran tak mohou být stále velmi perspektivní.[92]

Je třeba poznamenat, že význam volebních obvodů v procesu nominování kandidátních listin, může být velice rozdílný u jednotlivých stran. Téměř ve všech volebních obvodech totiž získávají přímý mandát kandidáti SPD nebo CDU/CSU. Poslanci CDU, kteří jsou zvoleni přímo přes volební obvod představují 75 % (191 z 255) z celkovém počtu zvolených poslanců. U SPD je to pak podíl z 30 % (58 z 193 poslanců). Oproti tomu menší strany jako Zelení, dosahují svého parlamentního zastoupení téměř výhradně pomocí kandidátních

[89] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.

[90] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[91] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.

[92] Ibid,

listin.[93]

V obou případech jsou selektory členové strany, nebo delegáti jimi volené kteří se účastní shromáždění členů nebo delegátů a kandidáty volí. To, jestli jsou kandidáti voleni shromážděním členů nebo shromážděním delegátů již ústavou ošetřeno není, rozhodnutí je tedy na stranách, přičemž o tom buď rozhodují zemské stanovy strany, nebo je ponechána možnost výběru pro zodpovědné orgány.[94]

Při volbě kandidátní listiny na zemské úrovni je selektorát zpravidla exkluzivnější než v případě volebních obvodů. Důvodů pro větší exkluzivitu této je několik. Největší zemské stranické spolky CDU a SPD mají více než 100 000 členů (Poryní-Westfálsko). Ty nejmenší zemské spolky mají stále více než 500. Takový obrovský počet členů představuje výzvu pro stranickou organizaci a také zvyšuje nároky na lídry stran pro promítání svých představ, například nároky na vyvážení zastoupení jednotlivých vnitrostranických skupin. Konání konferencí, je také logisticky náročnější kvůli větším vzdálenostem a většímu počtu lidí. Jsou také mnohem nákladnější. Shromáždění delegátů s omezeným počtem účastníku a vyšším podílem funkcionářů nabízí tak mnoho výhod pro logistiku, plánování a kontrolu procesu shora. Cenou za tuto variantu je však omezení rozhodovací autonomie samotných členů, kteří musí rozhodnou prostřednictvím volených delegátů.[95]

Teoreticky se tedy všechny aspekty procesu sestavování kandidátních listin dělí na ty ve volebních obvodech a u zemských kandidátních listin. Já však ve svojí práci faktor volebních obvodů vynechám, jelikož ve volbě, kde vítěz bere vše, není možné analyzovat genderový aspekt. V této části se mu však ještě věnuji, jelikož existence této volby má přesah do stranické struktury a procesů i při nominaci na zemskou kandidátskou listinu.

Podle § 15 BWahlG má každý plnoletý Němec ve smyslu čl. 116 odst. 1 Základního zákona právo kandidovat ve volbách, pokud mu toto právo nebylo zákonem odebráno. Pokud chce kandidovat za stranu, nesmí být členem jiné strany, což však nevylučuje, aby nebyl členem žádné strany. Jakkoli jsou požadavky na kandidaturu zásadní, ve stanovách stran až na výjimky, není kodifikován. Podle § 19 odst. 5 spolkové ústavy také musí kandidáti před kandidaturou nejméně pět let vykonávat povolání mimo politiku. Kvóty a vyrovnávací

[93] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[94] Ibid.

[95] Ibid.

kritéria uvnitř strany jsou mnohem rozšířenější než uplatňování podmínek pro kandidaturu. Uplatňují se především na kandidátních listinách, kde mají vliv na manévrovací prostor jednotlivce při kandidatuře a výběru.[96]

Ačkoliv je minimální úroveň demokracie při procesu sestavování kandidátních listin zaručena ústavními pravidly, existuje několik lidi jak ne regionální nebo zemské úrovni, kteří mají na celý proces značný vliv. Celý proces tak samozřejmě podléhá mocenským vlivům. Regionální organizace jako okresní nebo zemské sdružení jsou regionálními mocenskými centry stran a autonomně rozhodují o tom, koho nominují nebo navrhnou na kandidátní listinu.[97]

Tyto organizace mají šanci se prosadit proti vyšší úrovni, pokud jde o personální obsazení do voleb. To znamená že mezi přední argumenty pro obsazení dané osoby na kandidátní listinu v daném okresu či spolkové zemi jsou hlavně vnímání významu jeho příslušnosti k dané regionální organizace organizaci.[98]

Pokud existuje formální volební návrh stranického výboru, je s ním spojen značný nárok na platnost v nominační praxi. Protikandidát by musel jít proti oficiální linii strany. V souladu s tím může být účinnost individuálního nominačního práva oprávněného účastníka nominační schůze (v souladu se spolkovým volebním zákonem) snížena.[99]

7.1.3. CDU

Stanovy CDU v Hamburku a Hesensku výslovně upravují nominační právo zřízením vlastních výborů pro přípravu voleb. Ty se obvykle skládají z delegátů dílčích organizací a zemského výkonného výboru. V Hamburku jsou do nich zahrnuti i zástupci dílčích organizací, jako je například Svaz žen. V deseti zemských svazech CDU je úkol předložit návrh kandidátní listiny formálně výhradně v kompetenci zemského výkonného výboru. V Sasku-Anhaltsku a Bádensku-Württembersku je zemský výkonný výbor výslovně požádán, aby se dohodl s dílčími organizacemi a zohlednil jejich návrhy.64[100]

[96] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich, *Zeitschrift für Parlamentsfragen* (2020): 10.5771/0340-1758-2020-1-3, 3-25.

[97] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[98] Ibid.

[99] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung, 3-25.

[100] Ibid.

Obecně tedy platí, že SPD a CDU volí orgány na zemské úrovni, které mají nad utvářením a dohledem na plnění nominační strategie. U zelených neexistují k tomuto tématu údaje, a tak nelze analyzovat.[101]

Exkluzivita kandidatury

CDU je jediná strana, která alespoň částečně specifikuje nároky na potenciální kandidáty do voleb. Několik zemských sdružení, například Šlesvicko-Holštýnsko, výslovně omezuje právo kandidovat pouze na členy strany.[102]

CDU bude tedy na přímce exkluzivity umístěna blíže pólu inkluze. Mezi možnou kandidaturu všech občanů a členů strany.

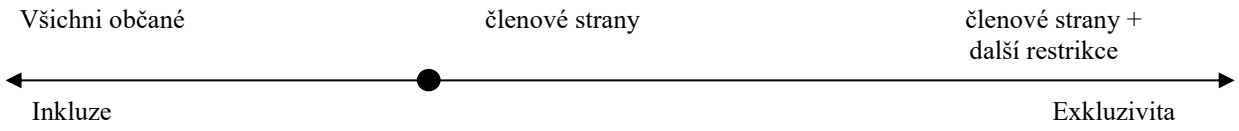

Exkluzivita Selektorátu

V CDU je shromáždění delegátů, jedinou možností, kterou zemské stanovy připouští ve 14 z 15 zemí. Jedinou spolkovou zemí, která si stanovila valné shromáždění jako způsob volby jsou Brémy. Sdružení v Berlíně, Sasku a Durynsku tuto otázky ve svých stanovách vůbec neupravují.

Zde tedy platí, že CDU se umístí v podstatě uprostřed. V drtivé většině případů totiž na zemskou kandidátní listiny volí zvolení straničtí delegáti.

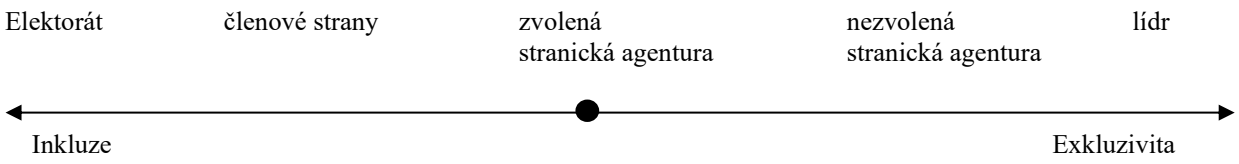

[101] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[102] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung, 3-25.

Úroveň decentralizace

Funkční decentraliazce

Na spolkové stranické konferenci v Hannoveru v roce 1996 se CDU usnesla na ženském kvóru. Stanovuje, že ve všech volbách od úrovně okresních sdružení výše, je první hlasovací lístek platný pouze v případě, že je dosaženo třetinového kvóra žen.[103] Na další hlasování se však kvorum nevztahuje. Při sestavování volebních kandidátních listin pro volby mandátů by měla každá z organizací oprávněných navrhovat kandidáty na tři po sobě jdoucí místa na kandidátních listinách navrhnout alespoň jednu ženu. Na všechna místa však mohou být i protikandidáti.

Jedná se tedy o případ, kdy je víceméně zaručeno zastoupení žen na kandidátní listině, avšak pouze z třetiny. Proto CDU umístím lehce blíže pólu centralizace než decentralizace.

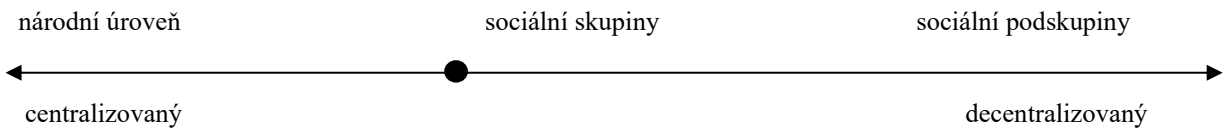

Teritoriální decentralizace

U CDU dochází k tomu, že téměř všichni kandidáti z volebních obvodů kandidují i na spolkové kandidátní listině. Vybraní kandidáti se stávají často lídry spolkových kandidátek a dochází tak k dobrému zastoupení jednotlivých obvodů.[104]

U CDU se také v některých spolkových zemích objevují vyrovnávací kritéria na zastoupení regionů dané spolkové země při nominaci na zemskou kandidátní listinu.[105]

Ačkoliv se mluví spíše o zastoupení regionů v rámci spolkových zemí, v porovnání s českou republikou se regionální úroveň na přímce rovná úrovni zemské a úroveň volebních obvodů se rovná spíše okresnímu nebo místnímu zastoupení. CDU tedy blíže k místní úrovni, jelikož nabízí velké zastoupení na úrovni volebních obvodů.

národní regionální místní

[103] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.

[104] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[105] Ibid.

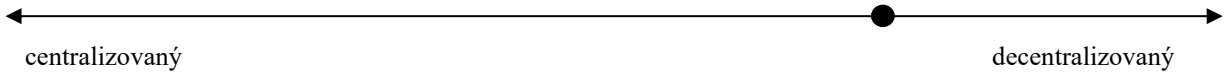

Systém volby a výběru

V Německu se celkově jedná o systém volby. Je však velice náročné určit úroveň kontroly vyšších organizací. Existují však nároky na zastoupení regionů a také sociálních skupin, a tak je kontrola strany z pravidla větší než kontrola v české republice. Umístím tedy CDU blíže ke středu, a tedy i blíže ke kombinovanému systému. Zároveň je úroveň kontroly složení kandidátní listinu u CDU menší než u ostatních německých stran.

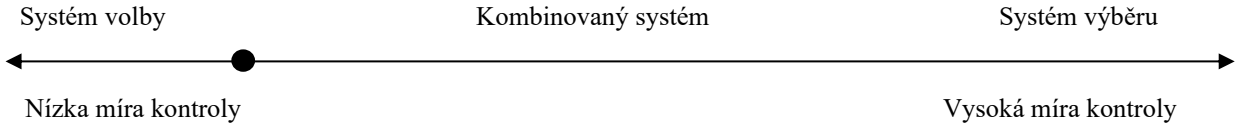

7.1.4. SPD

Exkluzivita kandidatury

Z dostupné literatury existuje zmínka u upravování nároků na možnou kandidaturu pouze u stran CDU, Afd a FDP. SPD[106] ani Zelení v tomto ohledu, žádné specifikace neuplatňují. SPD umístíme skoro až k samotnému pólu inkluze. Určité základní podmínky jsou totiž právně určené státem.

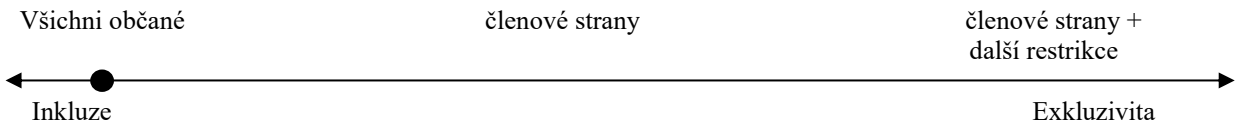

Exkluzivita selektorátu

V SPD je tomu podobně jako v případě CDU. Drtivá většina spolkových zemí používá shromáždění delegátů jako nástroj pro volbu kandidátů na zemské kandidátní listiny. Pouze zemská sdružení v Berlíně, Sasku a Durynsku tyto otázky se ve svých stanovách nevyslovují

[106] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung, 3-25.

ani pro jednu z možných variant.[107]

Na přímce se tedy SPD umístí skoro přesně uprostřed u zvolené stranické agentury.

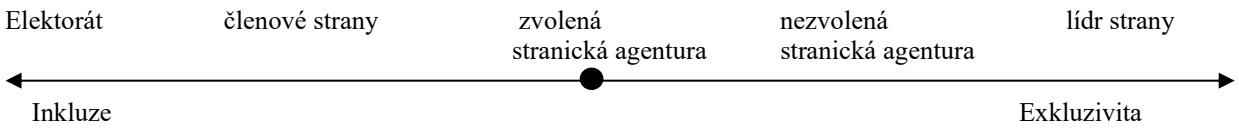

Úroveň decentralizace

Funkční decentralizace

V SPD převládalo oslabené kvótní řešení s dlouhým přechodným obdobím, podle něhož měly obě pohlaví do roku 1998 obsadit nejméně 40 procent mandátů. Funkční decentralizace je tedy o něco více markantní, než tomu je u CDU.[108]

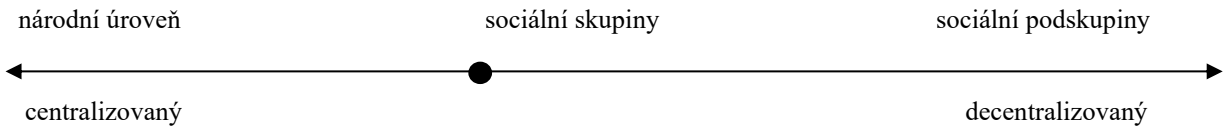

Teritoriální decentralizace

Oproti CDU je zastoupení jednotlivých volebních obvodů menší než v případě CDU. Je zaprvé menší zastoupení kandidátů, kteří jsou zvoleno ve volebním obvodu. Za druhé jsou nároky na zastoupení regionů pouze v Sasku Anhaltsku, Bavorsku a Hamburku.[109]

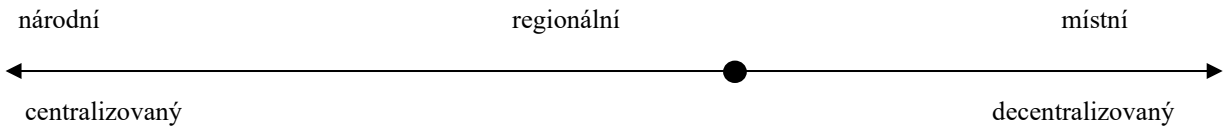

Systém výběru a volby

U SPD se jedná převážně o systém volby. Podobně jako u CDU lze jen stěží určit míru

[107] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung, 3-25.
[108] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.
[109] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung, 3-25.

kontroly. V případě SPD se úkolu sestavování kandidátních listin v některých zemských sdruženích ujímá stranická rada nebo stranický výbor, tj. trvale ustavený orgán mezi zemským výkonným výborem a dílčími organizacemi.[110] To znamená, že je celý proces více centralizován a zároveň platí přísnější podmínky na ženskou reprezentaci.

SPD tedy umístíme blíže ke kombinovanému systému než CDU.

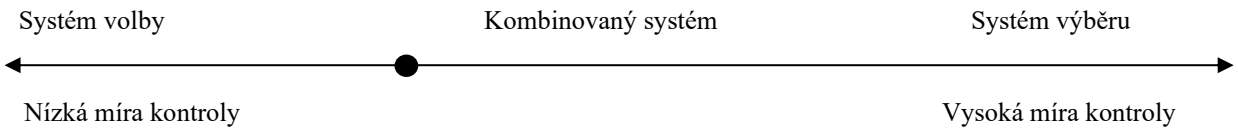

7.1.5. Zelení

Exkluzivita kandidatury

U zelených nejsou stejně jako u SPD, žádné bližší specifikace, kromě těch, které jsou dané zákonem, dostupné.

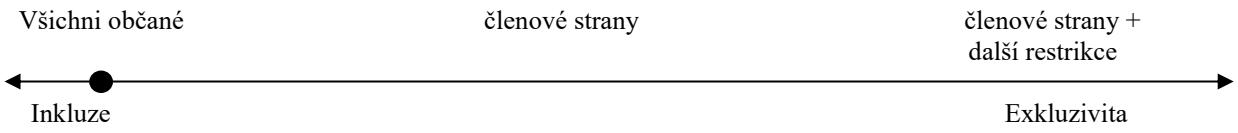

Zelení nevydaly žádné předpisy týkající se přípravy doporučení pro kandidátní listiny. Protože je nepravděpodobné, že by se žádné přípravy nekonaly, zdá se, že příprava návrhů probíhá neformálně.[111]

Exkluzivita selektorátu

Zelení pořádají ve všech městských spolkových zemích valná shromáždění. Z ostatních si pouze Hesensko vybralo jít stejnou cestou a kandidáty volí také na valném shromáždění. Ostatní země používají jako mechanismus shromáždění delegátů.[112]

Elektorát členové strany zvolená nezvolená lídr strany

[110] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich, 3-25.

[111] Ibid,

[112] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich, 3-25.

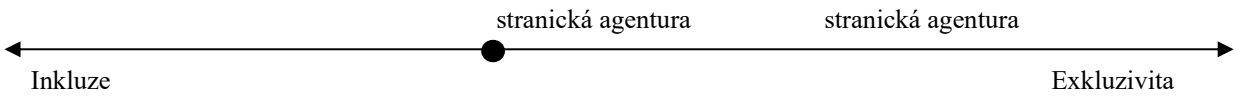

Úroveň decentraliazce

Funkční decentralizace

Zelení zavedli kvóty pro přidělování mandátů ženám, podle nichž mají ženy obsadit 50 % mandátů Zelených.[113]

Jedná se o velice přísně dodržované pravidlo, jelikož odchylky od 50procentního podílu žen ve vnitrostranických funkcích vyžadují zvláštní zdůvodnění.

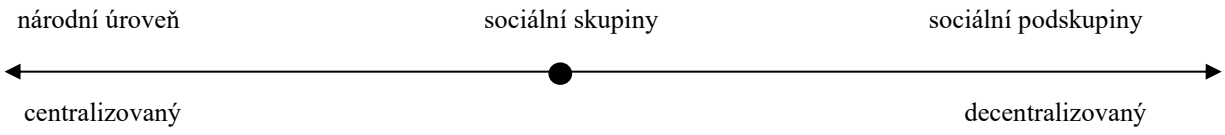

Teritoriální decentralizace

Zde platí, že na rozdíl od CDU a SPD, přikládají menší význam regionálnímu zastoupení, a to z důvodu menší důležitosti volebních obvodů při volbách. Kandidáti zelených jsou takhle vázáni mnohem více na celostátní úroveň strany než na své regionální sdružení.[114]

U zelených se dá tedy hovořit pouze o zastoupení na zemské úrovni.

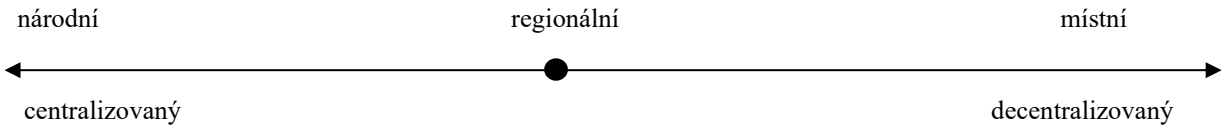

Systém výběru a volby

U zelených neexistují o kontrole nad průběhem nominace a úrovni centralizace tohoto procesu žádná formální pravidla. Lze předpokládat, že se tato problematika posouvá do

[113] „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung.

[114] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich, 3-25.

neformální úrovně. V této situaci, ale nemohu předpokládat více než je známo, a tak umístím zelené relativně blízko systému volby, protože mimo jejich nároky na zastoupení žen není známo jiné kritérium, které by čistou volbu omezovalo.

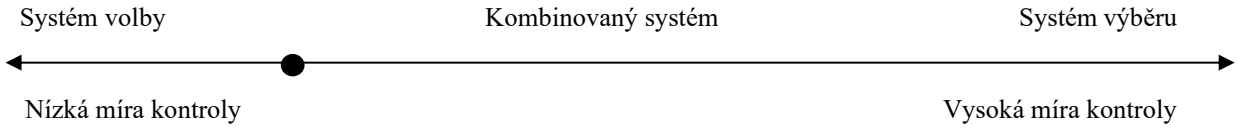

7.1.6. Neformální pravidla v Německu

Nároky na zastoupení

Strany si vytvořily více nebo méně složité interní výběrové postupy pro nábor kandidátů, které mají za cíl realizovat řadů cílů, které však můžou být od sebe navzájem zcela odlišné. Tyto cíle lze dělit na vnější a vnitřní výběrová kritéria, je však také možné, že se v určitých momentech podřizují osobním cílům, jako je získaní nebo udržení moci jednotlivých aktérů.

Vnější cíle by mělo být zohlednění požadavků s příslušnou cílovou institucí. To znamená například zkušenosti s danou institucí ale i schopnost mobilizovat voliče. Strany jsou konkurenční organizace, kdy se každá snažím mít co nejlepší postavení. To platí i co se týče personálního obsazení, a tak někdo, kdo má větší potenciál zaujmout co největší skupinu voličů může být v procesu preferován. Neplatí však že ten, kdo má velkou schopnost mobilizovat voliče musí být nutně také vhodný jako kandidát pro příslušnou organizaci.

Soupeří mezi sebou tedy několik nároků na zastoupení, které jsou specifické pro jednotlivé strany. Ty jsou založeny na vertikálních a horizontálních vztazích ale i vlastních zájmech jednotlivých politiků. Vzhledem k tomu že stranické dokumenty tyto nároky v drtivě většině případů neupravují a pokud ano tak jen velice obecně, projevují se tyto nároky většinou neformální formou. [115]

Max Weber pojmenoval tři individuální charakteristiky pro výkon politické profese: vášeň, smysl pro odpovědnost a smysl pro proporce. Tyto vlastnosti, které jsou i dnes žádoucí, však nemusí být v personálním řízení politických stran rozhodující. poslanci jsou straničtí politici. Svému politickému řemeslu se naučili od základu. Především tato specifická stranická zkušenost, je důležitá při nominaci z organizačního hlediska. K tomu patří také loajalita

[115] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

k vlastní straně a co nejsilnější začlenění do vnitrostranických struktur.[116]

Věcné postoje jsou druhořadé do té míry, do jaké členové prokázali již v minulosti programovou loajalitu a u změny programových hodnot naopak dostatečnou flexibilitu. Toto platí nejpozději od vzniku catch-all politických strany, kdy je politikům doporučováno, aby se nezavazovali příliš pevně programovým hodnotám.[117] V této souvislosti se hodí se podívat na sestavovaní kandidátních listin pro volby do Spolkového sněmu v roce 2017, které se konali v kontextu kontinuální ztráty podpory zavedených stran, a naopak nárůstu podpory pravicového populismu. Část společného diskurzu se posouvá doprava, to se neobejde bez dopadu na nominaci kandidátů.[118]

Zemské kandidátní listiny

U směrodatných kritérii pro sestavování kandidátních listin, je nám vyobrazena poněkud jiná situace. Stejně jako ve volebních obvodech i zde mají nejlepší pozici staronoví politici, s dlouho zkušeností v konkrétní politické straně nad mladými profesionály, kteří lépe plní vhodnost pro danou instituci. Střetává se totiž příliš mnoho nároků na zastoupení a tito většinou starší politici již nemají tak silný vliv. Tento konflikt usnadňují pravidla, které někdy velmi obtížně vyvažují mocenské aspirace mezi jednotlivými skupinami osob, nebo vlivnými organizačními jednotkami. Záleží zde také na významu druhého hlasu ve volbách pro danou stranu, co se týče volebního výsledku.[119]

Ve straně Zelených je například tradičně velmi silný hlas pro zastoupení mladších lidí. Díky tomu již od 70. let pracovali různě s principem rotace funkcí. U strany křesťanských demokratů byla naopak významná rovnováha mezi vyznáním. Nyní už nehraje velkou roli. Aspekty jako zvýšené kontroly nad složením frakcí v parlamentu, nebo zajištění nejistých kandidátů jsou opomíjeny díky mechanismu regionálního poměrného zastoupení.[120]

Navzdory specifičnosti, personálního řízení každé z politických stran pro volby do Spolkové sněmu, vykazuje proces sestavování kandidátních listin určitě obecné charakteristiky.

[116] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[117] Ibid,

[118] Ibid.

[119] Ibid.

[120] Daniel Hellman, Benjamin Höhne, Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich, 3-25

Skutečně k dispozici jsou však pouze místa na kandidátních listinách, které jsou pořád na perspektivních pozicích a nejsou obsazené stávajícím poslanci. Tyto pozice jsou dosažitelné, pouze pro členy strany, které se vydali na velmi náročnou cestu budování svojí pozice ve straně a působí na jednom místě dlouhou dobu, a nashromáždili stranický tak dostatečný sociálně politický kapitál. Pro celostátní kandidátní listinu jsou to pak zástupce jednotlivých regionů.[121]

Lze tedy obecně tvrdit, že k získání mandátů je potřeba intenzivní a dlouhodobá angažovat ve straně, ačkoliv to samozřejmě není jediná podmínka z úspěchu. Ze stranické sociologie je známo, že se však uvnitř strany angažuje pouze nízký podíl, že všech členů. Ženy však tvoří v členských základnách mnohem menší podíl než ve společnosti. Ve společnosti připadá průměrně 100 žen a 97 mužů. V německém Bundestagu je tento poměr drasticky obrácen, kdy připadá 249 mužů na 100 žen.[122] Oblast náboru, je vyňata ze zákonné úpravy kandidatury ve volebních obvodech. Právě tady to mají ženy ale ještě mnohem těžší se prosadit než na kandidátních listinách. Nedostatečné zastoupení žen tedy začíná na této úrovni[123]

Mimo tyto objektivní nároky na všechny potenciální kandidáty však do jisté míry samozřejmě pořád platí, že ženy pořád zastávají minimálně v nějakých stranách těžší pozici než jejich mužští kolegové. Z jejich strany totiž pořád dochází předsků vůči ženám, které tak musí vyvinout dvojnásobné úsilí, aby dosáhli stejného cílě jako jejich mužští protějšci. Benjamin Höhne, jeden z předních autorů v rámci výzkumu Iparl, uvádí případ Silvie Breher z CDU, která v roce 2017 kandidovala skrze zemskou kandidátní listinu do spolkového sněmu. Když však hovořila o ženách v politice z strany jejích kolegů se ozval tichý smích. Jedná se zde tedy o jistou společenskou setrvačnost, kdy určité nastavení ve společnosti zrcadlí chování v politickém životě.[124]

Avšak i když výše zmíněná poslankyně CDU Silvia Breherová ve svém kandidátské projevu hrála na genderovou strunu, nebyla nominována kvůli tomu, že je žena, ale kvůli svým politickým zkušenostem. Před svým zvolením do Bundestagu byla jednatelkou Okresního sdružení zemědělců Vechta. To je místní organizace zastupující zemědělce, což znamenalo navazování důležitých kontaktů a viditelnost v jejím volebním obvodu. Neangažovala se však jen na místní úrovni, ale i na

[121] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[122] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“, Bundeszentrale für politische Bildung (bpb).

[123] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“.

[124] Ibid.

zemském výboru a spolkové komisi. Měla tedy dostatečný stranicko-politický kapitál pro nominaci. Znovu se tedy vracíme k problematice zmiňované výše.[125]

Tím že je to ale právě tento sociálně-politický kapitál co rozhoduje o šancích kandidáta je zapříčiněno to, že jsou automaticky zvýhodněny určité sociální skupiny, kteří mají více času k dispozici se činnostem spojeným se stranickou angažovaností věnovat. Mohou to být například lidé, kteří vykonávají určit typ profesí, kteří jsou v poslanecké sněmovně neúměrně více zastoupení, zatímco sociální skupiny s méně volného času a vysokým omezením mobility, jsou zastoupeny méně. Do této skupiny patří z pravidla ženy, jelikož platí, že z pravidla vykonávají větší objem pečovatelské a rodinné práce a mají díky tomu méně volného času a omezenou mobilitu.[126]

Co je překvapivé je genderový vzorec. Podle něj mají ženy s nadějnými kandidaturami často větší míru politických zkušeností a stranické angažovanosti než muži. Z toho vyplývá, že požadavky na ženy jsou z pravidla větší než stejné požadavky na muže. Tento závěr je v souladu s výzkumy z USA, které ukázaly, že ženy jsou často více kvalifikované se stejným mandátem.[127]

7.2. Česká republika

7.2.1. Volební systém a právní úprava

Analýza právních aspektů procesu sestavování kandidátních listin není v České republice v podstatě možná, jelikož přímá právní úprava tohoto procesu neexistuje. Můžeme se však na problematiku podívat ze širšího hlediska, kdy se nám odkryje pole pro analýzu souvisejících otázek.[128]

Zákonodárný rámec pro proces sestavování kandidátních listin v České republice se vyznačuje značnou mírou volnosti a nepřímé regulace a ve srovnání s jinými zeměmi se Česká republika řadí mezi státy s volnějším právním prostředím v této oblasti. Existují zákony, které regulují vnitřní fungování politických stran, avšak procesu sestavování

[125] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“.

[126] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf, 228-246.

[127] Benjamin Höhne, Mehr Frauen im Bundestag? Deskriptive Repräsentation und die innerparteiliche Herausbildung des Gender Gaps, 105-125.

[128] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72.

kandidátních listin se dotýkají pouze nepřímo.[129]

Podobně jako v Německu, i v České republice existuje zákon, který se zaměřuje na vnitřní demokracii politických stran. Jedná se o zákon č. 424/1991 Sb., který stanovuje demokratická pravidla pro vnitřní fungování stran a také stanovuje demokraticky volené orgány. I když tento zákon nespecifikuje přímo proces sestavování kandidátních listin, uplatňuje demokratické principy, které jsou důležité pro vnitřní demokracii politických stran.[130] Je také dáno, že se stranické stanovy nemusejí řídit pouze základním omezením, které je určeno zákonem, ohledně kdo může do strany vstoupit. Ve stanovách mohou být další podmínky, které kandidáty dodatečně selektují tak, aby mohl do strany vstoupit pouze ten kdo odpovídá jejím ideálům.[131]

Článek 5. české ústavy také praví, že český politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku politických stran a je definován volnou soutěží politických stran, které musí respektovat základní demokratické principy a musí odmítnout násilí jako nátlakový prostředek. Stát zde také potvrzuje jejich výlučné postavení v možnosti podávání kandidátních listin. Jejich vnitrostranický proces jejich sestavování však není upraven.[132]

Dalším relevantním zákonem je zákon č. 247/1995 Sb., který se dotýká voleb do Parlamentu ČR. Přestože by se dalo očekávat, že tento zákon ovlivní proces nominace kandidátů, ve skutečnosti se zaměřuje spíše na základní formality procesu. Jedním z příkladů je požadavek, že každá politická strana musí předložit seřazené kandidátní listiny obsahující základní identifikační údaje nominovaných osob, jako je jméno, povolání a místo pobytu. I když tento zákon zasahuje do procesu vytváření kandidátních listin, neovlivňuje ho však přímo.[133]

Největší vliv na formu procesu sestavování kandidátních listin má samotný volební systém jako celek. Tedy udělovaný počet mandátů, počet volebních obvodů a regionů. [134] Jednotlivé volební obvody vytvářejí své vlastní kandidátní listiny, což znamená, že se jedná vždy do jisté míry decentralizovaný proces s cílem zajištění vyvážené zastoupení na regionální

[129] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (Masarykova Univerzita, 2013), 77-79.

[130] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010*, 77-81.

[131] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72.

[132] Ibid.

[133] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce,* 77-79.

[134] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72.

úrovni. Od roku 2002 volby do PSP ČR se při volbách využívá rozdělení do 14 volebních obvodů, které přesně kopírují uzemní rozložení krajů. Každý tento obvod představuje z hlediska sestavování kandidátních listin samostatnou jednotku, která si sama volí zástupce. Neexistuje však žádná právní úprava, která by toto stranám nařizovala. Strany nemusí dodat kandidátní listinu z každého volebního obvodu. To se však neděje, a to z velice praktického důvodu. Je tomu kvůli volební klauzuli 5 %, která platí celostátně, a tak by se strany zbytečně připravily a možnost získat více hlasů. I ty hlasy, které totiž nevedou k zisku mandátů v daném obvodu se sčítají do celku, který může pomoci se straně dostat přes hranici 5 %. Kandidátní listiny ve všech 14 obvodech postavily v roce 2017 tak všechny strany, které překročili hranici 5 %.[135]

Celkový počet kandidátů na listinách se však liší. Lidnatější kraje mají možnost postavit více kandidátů než kraje s menší populací. Nejnižší hranice je 14, nejvyšší je v Praze a Moravskoslezské kraji, kde může kandidovat 36 osob. Každá stran můžu dohromady nominovat 343 lidí. Počet mandátů, které může jednotlivý kraj získat je dán podle počtu odevzdaných platných hlasů. Obecně platí, že nejlepší poměr mezi nominovanými a zvolenými mají největší kraje.[136]

Důležitým aspektem českého volebního systému je i možnost preferenčního hlasování. Přestože preferenční hlasování můžu působit decentralizačním způsobem na sestavování kandidátních listin neupravuje vnitrostranický proces nominace. Má vliv pouze na to, jakým způsobem mohou být konečné pozice upraveny voliči. I přes existenci tohoto mechanismu platí, že pozice na kandidátní listině jsou úzce spjaty s šancí na úspěch kandidáta. Pro účely mojí práce to tedy nehraje roli, jelikož se zabývám pouze vnitrostranickým procese výběru kandidátů, nikoliv volbou samotnou.[137]

Nástroje, kterými disponují kandidáti při porušení jejich práv, je také omezený. Členům stran je daná možnost se uchýlit k soudní obraně, pokud by došlo k porušení stanov prostřednictvím zákona §16a o politických stranách[138]. Tato možnost je však do velké míry relativizována tím, že návrh lze podat jen tehdy, pokud rozhodčí orgány strany nevyhověly

[135] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72

[136] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72.; Peter Spáč*, České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce,* 77-79.

[137]Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72

[138] Ibid,

žádosti člena o zjednání nápravy, nebo pokud o žádosti nerozhodl do 30 dnů jejího podání. V případě nominace kandidátů dokonce toho zákona, a tedy soudní obrany není možné využít vůbec. Volební soudnictví se tedy nezdá být jako řešení pro nespokojené kandidáty, jelikož právní předpisy v podstatě nepočítají s možností manipulací v předvolebním procesu. [139]

O něco úspěšnějším nástrojem může být návrh na rozpuštění nebo pozastavení činnosti politické strany. Ta může být rozhodnutím nařízena, pokud strana nejedná v souladu se zákonem o politických stranách. O tom je rozhodnuto v případě, že strana poruší ustanovení týkající se porušení stanov. Může být také rozpuštěna, pokud byla její činnost pozastavena a po uplynutí lhůty nenapravila skutečnosti, které vedli ke stížnosti, pro které byla její činnost pozastavena. Podle politologů Outlého a Prouzy však stejně není jasné, jestli by mohlo dojít k rozpuštění strany z důvodu nedemokratického výběru kandidátů, pokud by se nejednalo o extrémy jako například zakázání kandidatury Romům nebo ženám celkově. Ústavní soud totiž stanovuje, že strana musí porušovat zákon opakovaně a tím ohrožovat demokratické fungování státu, aby k rozpuštění mohlo dojít Ani úspěch tohoto obžalování by však neměl zpětný vliv na kandidátní listiny, zrušením strany totiž stejně nezanikají mandáty zvolených jedinců.[140]

Obecně tedy platí, že česká právní úprava procesu vytváření kandidátních listin se týká pouze formalit a nemá snahu do konkrétních procesů jednotlivých stran zasahovat. Pokud něco upravuje tak je to konečný výstup, ale způsob sestavování kandidátních listin je téměř výhradně vyhrazen politickým stranám.[141]

Absence konkrétní úpravy procesu sestavování kandidátních listin se může jevit jako překvapující. Ve stranách je jen malé procento populace a je tedy umožněno jen velice úzkému okruhu osob nominovat kandidáty. Ten, kdo je zodpovědný za výběr kandidátů do jisté míry determinuje výsledek voleb, a tak určuje i fungování státu. Dá se říct, že nominování kandidátů je minimálně stejně důležité jako volba samotná, zde však právní úprava chybí. Je zřejmé, že jmenování kandidátů musí zůstat jako pod dohledem strany, jelikož ta nese politickou zodpovědnost svých rozhodnutí. Je také však zarážející, jak malé

[139] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 26-72

[140] Ibid.

[141] Ibid,

pozornosti se tento proces těší.[142]

7.2.2. Sestavování kandidátních listin v České republice

7.2.3. ODS

Organizační struktura v ODS je čtyřstupňová. Nejnižší úroveň tvoří místní sdružení, následuje oblastní sdružení, regionální sdružení, a nakonec centrální orgány. Nejvyšším orgánem je stranický sjezd, který schvaluje politický program, stranické stanovy a pravidla pro výběr kandidátů. [143]

Ti kandidáti, kteří splňují podmínky jsou nominováni tajnou volbou na sněmech místního sdružení. Odtamtud postupují dále na úroveň oblastní ti , kteří dostanou nadpoloviční většinu hlasů od všech přítomných místního sněmu. Složení oblastního sněmu určuje rada, která vytváří klíč pro to, jací delegáti ho budou tvořit. Zde musí kandidáti opět získat nadpoloviční většinu, aby postoupili na další úroveň. To samé stejné platí i pro místní a regionální úroveň. Na regionální úrovni vybírá kandidáty regionální sněm, který se skládá z delegátu zvolených na nižších úrovních. Tito delegáti nejprve stanoví návrh na lídra kandidátky a pak volbou určí pořadí ostatních kandidátů na listině. [144]

O konečném podobě kandidátky rozhoduje výkonná rada, která má také na starosti nastavování pravidel pro nominaci kandidátů.[145]

Exkluzivita kandidatury

ODS, podobně jako ostatní strany, neuvádí žádné restriktivní požadavky na svoje kandidáty, mimo splňování podmínek lustračního zákona a stranického členství[146] Forma, jakou jsou kandidátní nominováni je však spíše exkluzivní. Trojí volba totiž značně omezuje možnosti toho, kdo všechno má možnost soutěžit o post na konečné kandidátní listině.[147]

---

[142] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce,* 77-79.

[143] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 79-85.

[144] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 79-85; „Stanovy Občanské demokratické strany“, (2017) https://web.archive.org/web/20170823223557/https://www.ods.cz/o-nas/stanovy#clanek17.

[145] „Stanovy Občanské demokratické strany“, (2017).

[146] „Ibid.

[147] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 79-85.

Proto se ODS na přímce nachází mezi členy strany a členy strany s dalšími restrikcemi. Restrikce, které zmiňuji totiž nejsou přímé.

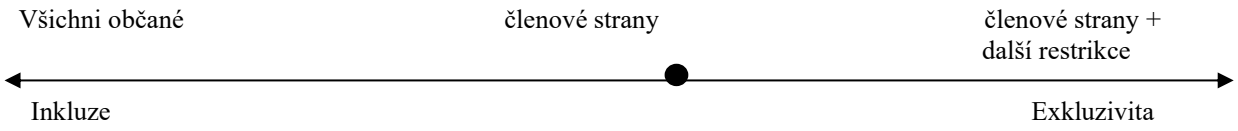

Exkluzivita selektorátu

Kandidáti musí být zvoleni na místní, oblastní a regionální úrovni. Nakonec musí být schváleni Výkonnou radou, která, ačkoliv kandidáty nevolí ale pouze schvaluje, je také považována z jeden ze selektorátů.[148]

Nejdůležitější roli hraje však regionální sněm. Zde dochází k sestavování kandidátní listiny a také k určení pořadí kandidátů. Pro účely mojí práce považuji tuto instanci za hlavní selektorát. Výkonná rada má sice možnost vyžádat si změnu pořadí kandidátů, avšak není formálně dáno, jestli si může danou změnu prosadit i přes možný odpor regionu. Z praxe lze považovat region za silnější orgán v tomto procesu. [149]

Selektorát regionálního sněmu je tvořen dohromady delegáty z předchozích dvou úrovní. Místní a oblastní. To znamená, že se jedná o nepřímo volený stranický orgán, který rozhoduje o nominaci kandidátů. Díky tomu a zásahům rady, která není volena vůbec, musím ODS umístit na přímce spíše blíže k pólu exkluzivity. [150]

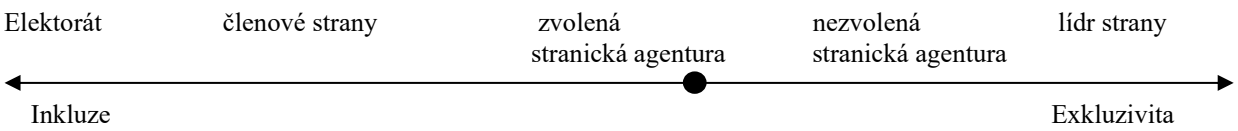

Úroveň decentralizace

Výběr kandidátů v ODS nezohledňuje žádné formy proporčního zastoupení a umožňuje zcela volnou stranickou soutěž. To samozřejmě neplatí u regionálního zastoupení, jelikož to

[148] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*, 79-85; „Stanovy Občanské demokratické strany“, (2017).

[149] Ibid,

[150] Ibid.

je předurčeno samotným volebním systémem. Zároveň ještě výkonná rada ukládá oblastním radám, aby složení sněmu umožnilo účast alespoň 30 % členů místních sdružení. I ta však je však zaručena místní reprezentace jen částečně. Považuji tedy ODS za spíše decentralizovanou a umístím ji mezi regionální a místní úroveň na přímce.[151]

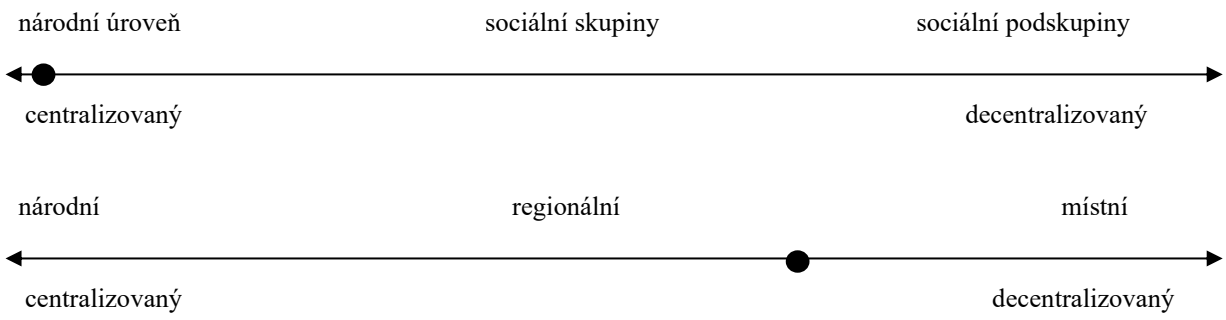

Systém výběru a volby

V ODS se jedná spíše o systém volby. Všechny kola jsou primárně rozhodnuta volbou a ne výběrem. Výkonná rada si však ponechává jistou míru kontroly, kterou sice nemusí uplatňovat, ale má v podstatě konečné slovo a jsou s ní dílčí úkony konzultovány. Určitou moc centrálních orgánů je nutné zohlednit při umístění ODS na přímce.[152]

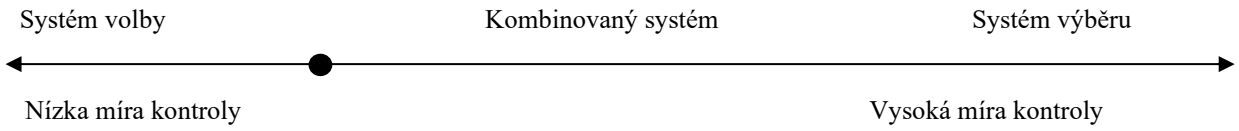

7.2.4. ČSSD

Vnitřní organizace ČSSD při procesu sestavování kandidátních listin je čtyř stupňová. První instancí při volbě kandidátů je místní organizace, poté krajská a nakonec ústřední. Ústředními orgány jsou stranický sjezd, konference nebo ústřední výkonný výbor. Nejvyšší

[151] Ibid.

[152] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 79-85; „Stanovy Občanské demokratické strany“, (2017).

z nich je stranický sjezd, který schvaluje stranické stanovy a další dokumenty.[153]

Pravidla pro výběr kandidátů jsou upravena vnitrostranickými směrnicemi, které jsou obsaženy ve vnitrostranických dokumentech jako je Řád příprav na volby do PSP ČR, který je schvalován ústředním výkonným výborem a stranické stanovy. Stanovy však v tomto případě nehrají tak důležitou roli. Samotné jednací řády pak dávají celému procesu jakýsi unifikovaný rámec.[154]

Navrhování kandidátů je dvoufázové, nejprve může každý člen strany podat návrh na konkrétní osobu. V druhém kole pak přichází na řadu místní organizace, ta musí podané návrhy schválit. Probíhají tak místní schůze, přičemž mechanismus, jaký si tyto schůze zvolí závisí na jejich vůli.[155] O navržených kandidátech hlasují místní organizace, které si sami určují pravidla pro volbu. Počet kandidátů, které může každá organizace nominovat se určuje podle její velikosti. Stejně jako u ODS se kandidáti zvolení místní organizací posouvají dále na okresní úroveň.[156]

Na okresní konferenci může další kandidáty navrhovat jak okresní výkonný výbor (OVV) tak spřátelené organizace. Těmi jsou například Klub seniorů, nebo Mladí sociální demokraté.[157] Okresní konference je tvořena volenými delegáty, kteří byli zvolení místními organizacemi, předsedy místních organizací a členy OVV. Ti, kteří byli na této úrovni zvoleni postupují na konečnou krajskou úroveň. Formu hlasování si znovu určuje každá konference sama podle svého uvážení.[158]

Krajská konference funguje obdobným způsobem. Tvoří jí delegáti z okresní konference, předsedové OVV a členové krajského výkonného výboru (KVV). Tato konference pak, stejně jako tomu je u ODS, volí zvlášť lídra kandidátky a poté blokovou volbou pořadí ostatních kandidátů. Na kandidatuře lídra kandidátky se musí v případě ČSSD shodnout okresní i krajská úroveň delegátů spolu s ústředními orgány ÚVV a předsednictvem strany.

[153] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[154] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135.*

[155] Ibid.

[156] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[157] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135.*

[158] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[159]

Kandidátní listina, která z tohoto zasedání vzešla je pak dále předložena ústřednímu výkonnému výboru (UVV), který jí musí potvrdit. Znovu, podobně jako u ODS, může tento orgán požadovat ještě změnu cellového pořadí, avšak zaprvé k tomu nedochází a za druhé je funkce vymáhání tohoto požadavku značně omezena. Úspěch takového požadavku je totiž vázaný souhlasem okresní a krajské úrovně. Všechna kola jsou také v průběhu s ÚVV konzultována.[160]

Exkluzivita kandidatury

Narozdíl od ODS může do voleb do Poslanecké sněmovny může v ČSSD kandidovat každý. Není zde bezpodmínečně nutné členství ve straně. Ve skutečnosti ale dochází k tomu, že by byl nominován nestraník jen velice zřídka. Navrhovat kandidáta pak může každý člen strany. [161]

Oproti ODS je tedy kandidatura spíše inkluzivní. Ačkoliv víme, že teoreticky může kandidovat každý, v praxi to tak nefunguje a kandidatura je většinou doménou straníků. [162]

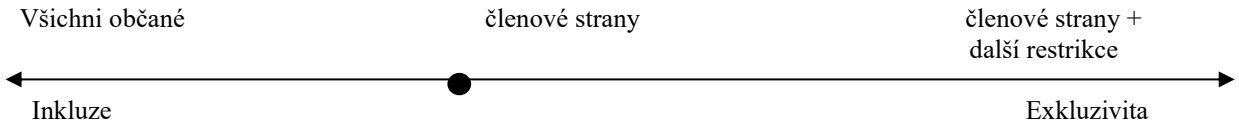

Exkluzivita Selektorátu

Nejdůležitějším selektorátem je v případě ČSSD krajská úroveň, která je ekvivalentem té regionální u ODS. Plní totiž obdobné funkce. Krajská konference je složena z delegátů okresních konferencí a předsedů okresního a krajského výkonného výboru.[163]

Delegáti na této úrovni, již nejsou voleni přímo členy strany, ale delegáty z okresní úrovně, kteří jsou delegováni zástupci z místních organizací. Vzdálenost řadového člena od této

[159] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[160] Ibid.

[161] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135.*

[162] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[163] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135.*

úrovně je celkem výrazná. Předsedové OVV a KVV mají navíc místo jisté a nejsou nijak voleni. Celý proces je také nakonec ale i v průběhu schvalován ústředním orgánem. Nelze sice jasně určit, jak moc tyto konverzace proces ovlivňují, avšak tím, že ÚVV nakonec z pravidla nemívá žádné připomínky, lze předpokládat, že její hlas má značnou váhu. Jinak by totiž ke konfliktu muselo zákonitě dojít. ÚVV navíc disponuje pravomocí dosadit svého kandidáta na pozici lídra kandidátky v případě, že není možné dojít ke shodě na krajské úrovni.[164]

ČSSD se tedy nachází na přímce exkluzivity selektorátu ještě blíže u exkluzivního pólu. Jednak zde z části do procesu zasahují i nevolené orgány a ty co jsou volené, jsou volené jen nepřímo. Navíc tyto orgány, které už sami o sobě nejsou inkluzivní ještě stále konzultují postup s centrálním orgánem ÚVV.

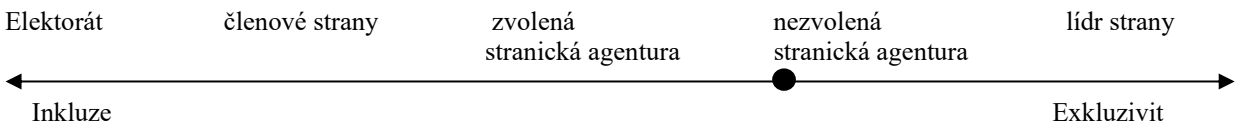

Úroveň decentralizace

Teritoriální decentralizace je ovlivněna tím, že volby spadají, jak již bylo popsáno do místní okresní, a nakonec nejdůležitější regionální správy. Celkově je tedy ČSSD na středním stupni teritoriální decentralizace s lehkým odklonem stranou k decentralizaci.

Pokud jde o decentralizace funkční tak jedna její část je v ČSSD zastoupena pouze nepřímo. Nevztahuje se totiž na složení kandidátů nýbrž na složení delegátů, kteří je volí. Je vnitrostranicky ustanoveno, že delegáti musí být složeni z 25 % z žen a z 10 % z mladých lidí do 30 let.[165] Dále ČSSD před volbami přijala kvóty, které zaručují minimální 40 % účast žen na kandidátních listinách.[166] Nejen, že se tedy funkční decentralizace zabývá sociální skupinou žen, díky nepřímým kvótám na složení delegátů, tak částečně zahrnuje i sociální podskupiny, jako jsou například mladé ženy.

[164] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135.*

[165] Peter Spáč, *České strany a jejich kandidáti, 111-135;* Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[166] Rozhovor s členem ČSSD, 24.4.2024 (anonymní).

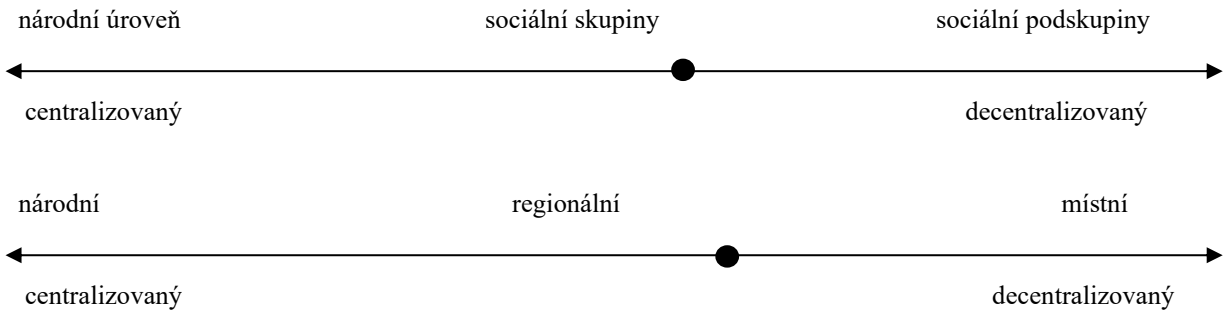

Systém výběru a volby

V ČSSD se jedná primárně o systém volby. Ačkoliv nejsou všechny orgány, která v procesu hrají rozhodující roli volené, kandidátní jsou volení vždy. Konkrétní formy této volby se však mohou lišit a není ji tedy možné více analyzovat. Ústřední orgán ÚVV však podobně jako v případě ODS hraje v procesu nominace výraznou roli, a tudíž nemůžeme ani ČSSD umístit zcela k pólu systému volby.[167]

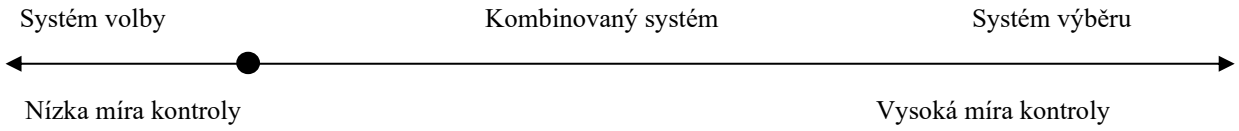

7.2.5. Pirátská strana

U pirátské strany je struktura procesu vytváření kandidátní listin mnohem méně členěná a odehrává se pouze na krajské a ústřední úrovni. V knize Navrhování a výběr kandidátů od Jana Outlého a Jana Prouzy, je zmíněno, že se v Evropě vyskytuje trend používání různých forem primárních voleb. Pirátská strana je tento argument potvrzuje.[168]

Primární volby v případě voleb do Poslanecké sněmovny konají na krajské úrovni pomocí krajského fóra. Listina, která byla zde zvolena se pak předkládá republikovému výboru. Ten může ustanovit alternativní volební systém, která seřadí kandidáty s většinovou podporou jinak. Nakonec složení kandidátních listin potvrzuje předseda strany. Primární volby probíhají po skupinách a tajným hlasováním, nejdříve o lídrovi, poté o kandidátech na čelních pozicích, a nakonec o zbylých pozicích a náhradnících.[169]

[167] Jan Outlý, Jan Prouza, *Navrhování a výběr kandidátů*, 72-79.

[168] Ibid..

[169] Pirátský strana. „Volební řád". (2017): https://wiki.pirati.cz/rules/vr?rev=1493120001.

Kandidáti se v dané skupině vybírají společně, není-li dohodnuto, že se volí po jednotlivých místech (např. volitelná místa postupně zvlášť).[170]

Exkluzivita kandidatury

Co týče účasti na primárních volbách a kandidatury se možnosti neomezují pouze na členy strany. Není možné kandidovat jako nestraník. Je ale možné kandidovat jako registrovaný příznivec strany.[171]

.

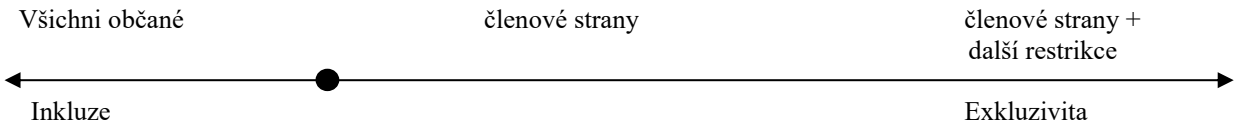

Exkluzivita selektorátu

Ačkoliv hovoříme v pirátské straně o primárních volbách, fungování tohoto konceptu se od USA, se kterým je nejčastěji spojován, výrazně liší. Zásadní rozdíl je právě v tom, že v pirátské straně nevolí kandidáty sami voliči ale členové strany.[172]

Selektorátem je v tomto případě krajské fórum, které pomocí tajné volby zvolí svého kandidáta na celostátního lídra. Pokud se tento kandidát rozhodne kandidovat na kandidátní listině stává se automaticky jejím lídrem také. Krajské fórum, poté zvolí kandidáty na kandidátní listiny v tajné volbě a má také možnost i bez voleb určit další doplňující kandidáty pouhým usnesením. [173]

Krajské předsednictvo má tomto případě na starosti pouze formální úlohy. Organizuje volby a předkládá konečnou kandidátní listinu republikovému výboru.[174] V případě Pirátu se tedy jedná čistě o volbu členů strany v daném kraji.

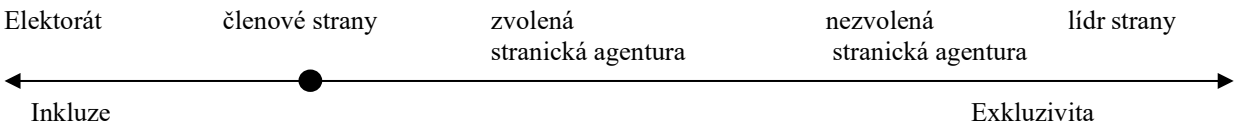

[170] Pirátský strana. „Volební řád“.

[171] Ibid.

[172] Ibid.

[173] Vojtěch Pikal, e-mailová zpráva adresovaná autorovi, 1. dubna 2024.

[174] Pirátská strana, „Volební řád“, (2017): https://wiki.pirati.cz/rules/vr?rev=1493120001.

Úroveň decentralizace

Ze všech tří subjektů v české republice, je Pirátská strana decentralizována nejméně. I u ostatních stran byla brána na zřetel hlavně regionální, krajská úroveň. U ČSSD a ODS ale platí, že ačkoliv není místní a okresní zastoupení jisté, částečně je proces zahrnuje. U Pirátské strany tomu však tak není a neexistuje tak jiná nižší úroveň na které proces nominace na kandidátní listiny probíhá mimo té krajské.[175]

Situace se však komplikuje tím, že v Pirátské straně krajská uskupení mají podstatně větší autonomii než u ostatních stran. Platí, že každý kraj dbá na zastoupení jiným způsobem. V některých krajích se tak může dbát více na zastoupení jednotlivých regionů v rámci kraje více než v jiných. Tyto pravidla však nejsou nikde popsána, a řadí se tak do neformálních pravidel procesu. [176]

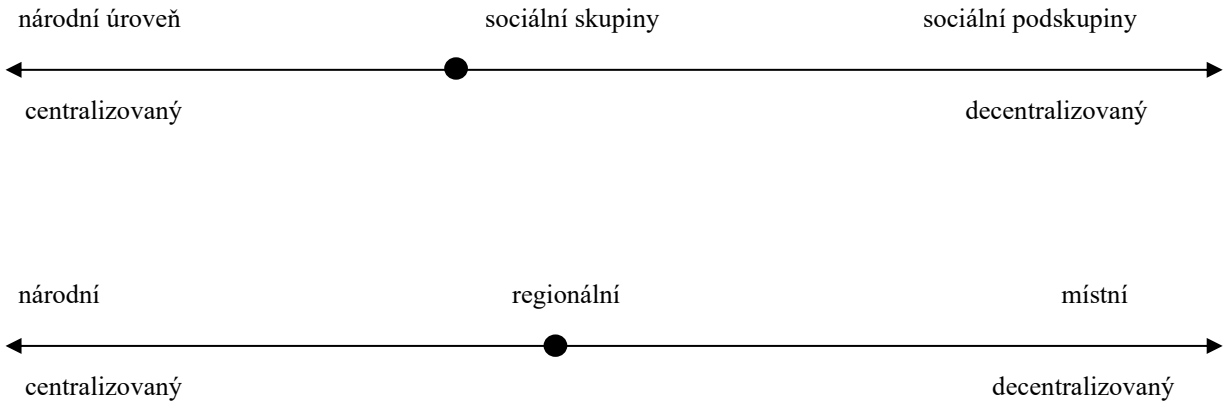

Systém volby a výběru

V případě pirátské strany se nacházíme na přímce ze všech stran zmiňovaných v mojí práci nejblíže k systému volby. Kontrola strany na sestavováním kandidátních listin je totiž opravdu minimální. Jak lídr, tak ostatní pozice na kandidátních listinách jsou voleny členy organizace v daném kraji, a ačkoliv má republikový výbor právo na změnu pořadí na listině a změnu lídra, tato funkce zůstává vyhrazena pro krajní případy a bez řádného

[175] Pirátský strana. „Volební řád“.

[176] Ibid.

odůvodnění není možné jí uplatnit.[177]

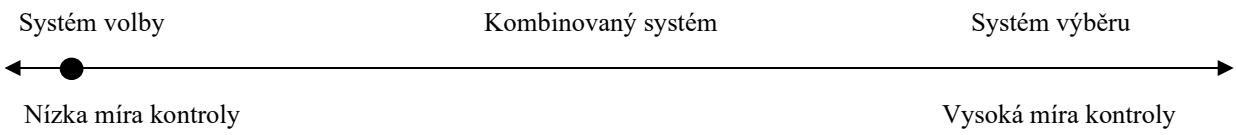

7.2.6. Neformální normy a pravidla v ČR

I přesto že existuje kroužkovací systém je postavení kandidátů a kandidátek extrémně důležité. Ti, kteří jsou umístěni více nahoře mají výhodu z několika důvodů. Jednoduše tím že pořadí strana určí, dává voličům signál o jejich vlastních preferencích. Osoby, které jsou umístěny na přední pozice, jsou považovány za nejvhodnější kandidáty, protože přední pozice jsou nejvíce ceněné. Ti, kteří jsou sem dosazeni, mají také největší šanci na zvolení. Voliči mají v česku malé povědomí o všech kandidátech a je nejvíce pravděpodobné, že budou volit kandidáty na předních místech kandidátních listin. Tím, jak navíc narůstá počet stran se zmenšuje proporční poměr kandidátů z každé strany se význam míst ještě prohlubuje. Navíc vzhledem k povaze mého výzkumu mě nejvíc zajímá právě proces obsazování předních pozic, protože je nejvíce relevantní a je jim vnitrostranicky věnováno nejvíce pozornosti, a tudíž se zde může vyskytovat potenciálně i nejvíce neformálních překážek pro ženy.[178]

Není jasné, jestli ženám pomáhá být spíš ve větší straně, která disponuje větší organizační schopností a je schopná zajisti ženské kandidáty, nebo je lepší kandidovat spíš na regionální úrovni, které může být organizačně silnější díky jejímu menšímu rozměru. A můžou se zde ženy taky těšit větší vnitrostranické podpoře jako zásluhy za svoje aktivity.[179] Z mně dostupných informací však vyplývá, že lokální úroveň může být díky známostem, které zde panují nejméně prostupná pro nováčky. To je samozřejmě zásadní, pokud chceme, aby do politiky vstoupilo více žen. Podobně jako v Německu zde není možné postoupit dále bez

[177] Pirátský strana. „Volební řád“.

[178] Sheri Kunovich, The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics: Predicting Electoral List Position, *Comparative Politics* 35, č. 3 (City University of New York 2003): https://www.jstor.org/stable/4150177, 273-291.

[179] Sheri Kunovich, The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics, 273-291.

dlouhodobé angažovanosti, přes často ustrnulé organizační celky.[180]

Na stranické zkušenosti s volbami také záleží. Na rozdíl od Německa máme totiž mnohem méně stabilní stranickou scénu a strany, které se dnes těší relativně vysoké podpoře jsou staré jen několik volebních období. Naopak tradiční strany někdy rychle upadají. Pokud má strana delší zkušenosti je zde pravděpodobnější celková shoda o tom, jaké cíle se budou naplňovat při nominacích kandidátů. Tudíž ucelenější nominační strategie. Za druhé jejich dlouholetá přítomnost zaručuje větší familiarita voličů s kandidáty. Je však nejasné, jaký vliv může toto mít. [181]

Mimo stranickou kulturu a strukturu, je navíc důležité si uvědomit, že nominace je proces, který má několik instancí, které nabízejí mnoho příležitostí pro diskriminaci žen anebo pro jejich odrazení od kandidatury. Zde přispívají do hry i jiné faktory než politická kultura v dané straně. Vstupují zde do hry kulturní zvyklosti, zdroje žen, a jejich zájem na kandidatuře, který z toho vychází. Dalo by se očekávat, že díky komunistické minulosti, kdy byly ženy do účasti v politice nuceni budou mít vybudovanou lepší pozici. [182] Česko v tomto však zůstává více pozadu než jiné země. Podobně jako v Německu je do jisté míry vztah k ženám v politice ovlivněn přetrvávající nerovností ve společnosti. Tedy jakousi společenskou setrvačností, kdy staré způsoby musí nejdříve plně vymizet.[183]

Jaké charakteristické vlastnosti tedy ovlivňují to, jak vysoko se dostane každý určitý kandidát na kandidátní listině? Mimo pohlaví a činnost ve straně je to zkušenost s mandátem. Ti, co měli poslanecký mandát v minulém období samozřejmě disponují větší zkušeností i veřejnou podporou díky jejich známosti. Díky těmto dvou faktorům je pravděpodobnost na znovuzvolení mnohem větší. Dokonce i lidé, kteří dříve kandidovali ale nesupěli mají větší pravděpodobnost uspět v dalším období. To záleží tak na dané straně, strany s menším úspěchem nebudou považovat neúspěch v předchozím období za tak důležitý. To jsou aspekty, jaké ovlivní šance na úspěch. [184]

[180] Rozhovor s členem ČSSD, 24.4.2024 (anonymní).

[181] Sheri Kunovich, The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics, 273-291.

[182] Ibid.

[183] Sheri Kunovich, The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics,273-291.; Rozhovor s členem ČSSD, 24.4.2024 (anonymní).

[184] Sheri Kunovich, The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics, 273-291.

8. Reprezentace žen na kandidátních listinách ve vybraných krajích a spolkových zemích

Jako předmět analýzy jsem si v Německu i v Česku vybral 5 územních celků na stejné úrovni v administrativním dělení. Jak kraje, tak spolkové země uzavírají regionální proces jmenování kandidátů a předkládají konečné podobny kandidátních listin ústředním orgánům strany, která už pouze potvrdí jejich složení.

Vzhledem k tomu, že v České republice mají nejlepší volební poměr, tzn. poměr mezi počtem kandidátů a získaných mandátů, spíše větší kraje, snažil jsem cílit na ně. Zároveň jsem vybral kraje z různých regionu, aby byly zohledněny případné odchylky v chování voličstva, na které může obsazování listin kandidátních listin reagovat.

Podobně jsem pak postupoval v Německu, kdy jsem se primárně snažil cílit na větší spolkové země a zároveň mít vzorek z východního, jižního a západního Německa a jeden městský stát.

V tabulce níže uvádím tři typy reprezentace pro každou kandidátní listinu. Celkovou reprezentaci (R) uvádím navíc k výše zmiňovanému indexu reprezentace a váženému indexu reprezentace. Pokládám totiž za vhodné mít tento třetí ukazatel. Měření pouze indexu reprezentace může mít zkreslující výsledky. Zvláště v České republice, kde se díky velkému počtu politických stran omezuje počet mandátů, který může jednotlivá strana získat.

U Pirátské strany například dochází k tomu, že v ústeckém a jihočeském kraji mají nulovou reprezentaci na reálných pozicích. Což je však způsobeno nedostatkem získaných mandátů. V obou případech Piráti získali v kraji pouhý jeden mandát. V obou případech byli ženy však už na třetím místě kandidátky. Druhou odlišností u Pirátské strany je, že reálné pozice nebyly určeny pomocí počtu mandátů získaných v předchozím období. Pirátská strana totiž ve volbách 2013 nekandidovala. Reálné pozice jsem tedy určoval podle získaných mandátů v roce 2017.

Talbuka č.1 – Zastoupení žen na kandidátní listině v jednotlivých spolkových zemích a krajích															
DE	**NRW**			**Bavorsko**			**Dolní Sasko**			**Sasko**			**Berlín**		
	R	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*

CDU	32	39	34	X	X	X	37	43	39	45	0	0	33	25	40
SPD	24	48	48	31	50	48	48	50	46	25	50	57	53	50	57
Zelení	49	54	54	51	56	56	50	50	57	55	50	66	50	67	67
CZ	**Středočeský kraj**			**Jihočeský kraj**			**Moravskoslezský**			**Ústecký kraj**			**Praha**		
	R	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*	*R*	*IR*	*VIR*
ODS	11	50	33	41	0	0	22	50	33	30	0	0	22	20	40
ČSSD	44	16	23	41	16	33	42	29	18	42	25	20	41	25	33
Piráti	18	33	33	19	0	0	22	0	0	27	0	0	28	40	55

Poznámky:
Čísla jsou uvedena v procentech a zaokrouhlená na celá čísla.

R – celková reprezentace žen na kandidátní listině
IR – index reprezentace
VIR – vážený index reprezentace

Zdroj: vlastní
Kandidátní listiny[185]

9. Sestavování kandidátních listin a reprezentace žen: vyhodnocení výsledků

Dvě analytické části (viz. Kapitola 7. a 8.) zpracované v mojí práci vedly k překvapivým výsledků. V první řadě si můžeme všimnou, že české a německé strany se umisťují v podobných místech na přímkách, které určují míru exkluzivity a centralizace v různých aspektech procesu.

Nejvíce markantní je tato shoda v oblasti teritoriální decentralizace. Zde se dokonce shodují strany skoro přesně v tom, kam jsou umístěny na přímce se svými protějšky z druhé země. Míra teritoriální decentralizace u ODS odpovídá té u CDU, u ČSSD odpovídá SPD a Piráti a Zelení se také nacházejí na stejné úrovni. To je překvapující zejména z důvodů mnoha odlišností volebního systému a právní úpravy procesu. Na německé straně odpovídá rozprostření stran na přímce přímo tezi o vlivu teritoriální decentralizace na šance žen na nominaci. CDU která má nejsilnější zastoupení místní úrovně má také nejhorší zastoupení

[185] Pirátský strana. „Volební řád“. (2017): https://wiki.pirati.cz/rules/vr?rev=1493120001; Česká statistický úřad. “Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017“. Volby.cz. (2021): https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps11?xjazyk=CZ&xv=1&xt=2

žen na kandidátních listinách. Naopak zelení, kteří mají menší míru teritoriální decentralizace, mají zastoupení žen nejvyšší ve všech ohledech.

Na české straně tato teze platí jen z části. ODS má větší míru decentralizace také horší úroveň zastoupení žen, než v tomu je v případě ČSSD. Avšak Pirátská strana, které je na tom ohledně teritoriální decentralizace stejně jako strana Zelených v Německu výrazně zaostává. To se dá z části obhájit relativní novostí strany, která neměla ještě zcela vyvinout členskou základnu a je možné že preference strategie týkající se charakteristik kandidátů, ještě nebyla plně stanovena.[186] Podíl nominovaných žen, že se totiž hned v následujících volbách zvýšil o 10 % jak celkově, tak na pozicích do pátého místa na kandidátních listinách i přesto, že byla kandidátní listina napůl obsazena kandidáty z hnutí STAN.

Dalším rozdílem mezi Piráty a stranou Zelených v Německu je rozdíl v celkové institucionalizaci procesu. Institucionalizace celého procesu je v Německu napříč všemi stranami vyšší než v České republice. Na jednu stranu je to dané právní úpravou státu na druhou stranu je to interními korekčními mechanismy a pravidly ohledně zastoupení, které jsou v Německu mnohem častěji používány. Jeví se tedy, že tento aspekt jako jediný paušálně odděluje všechny strany s menší reprezentací žen od těch stran, které jí mají dostatečnou. Nezdá se však, že by tento ukazatel fungoval i při porovnávání stran v rámci jednoho státu.

Problematická je analýza selektorátu. Jeho složení prakticky není možné zjistit díky nedostatku dat. Je velice náročné i přesně určit úroveň jeho exkluzivity, jelikož se u mnoha stran pravidla pro jeho sestavování liší na základě specifik, které si vytvářejí nižší uzemní celky samostatně. Navíc se nezdá, že by se nám jevil vzorec souvislosti s reprezentací žen ani po určení úrovně exkluzivity selektorátu. Všechny německé strany se nachází na úrovni volených stranických agentur, přesto se však reprezentace žen mezi Zelenými a CDU dramaticky liší. Pirátská strana disponuje nejvyšší inkluzí selektorátu a spolu s ODS nejnižší reprezentací žen na kandidátních listinách. ODS se však vyznačuje naopak exkluzivnějším selektorátem.

[186] Otto Eibl, Miloš Gregor a Kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017*. Centrum pro studium demokracie a kultury 2019.

Co se týká metody výběru a volby, a tedy i celkové kontroly strany, zde je situace opět náročná k interpretaci. Podle mého názoru, zde musím rozlišovat, jakým způsobem je celková kontrola strany nad procesem určována. Podle analytického rámce Rahata a Hazana vyplývá po umístění všech politických stran na přímku, že německé strany z pravidla disponují větší kontrolou než strany české. Je však důležité si uvědomit, že zatímco v českém případě, je úroveň kontroly strany určena tím, že se orgány na regionální a místní úrovni často podrobují dohledu ústředních orgánů, u německých stran byla kontrola stran nad volbou navýšena hlavně tím, že jsou předepsané různé formy korekčních mechanismů, které se skoro výhradně týkají ženského zastoupení. Dá se tedy usoudit, že bez těchto mechanismů by byla míra kontroly na procesem nominace v Německu menší než v České republice. To znamená, že v tomto případě neplatí teze, že větší kontrola na procesem může vést k větší pravděpodobnosti aplikace korekčních mechanismů. V Německu totiž celkově strany disponují jak inkluzivnějším selektorátem, tak systémem, který se bez aplikace korekčních mechanismů více blíží systému volby než v České republice. Pokud je moje úvaha správná, vyvrací tento fakt tvrzení, že větší kontrola strany vede k aplikaci korekčních mechanismů, jako jsou kvóty.

Zajímavá je také interpretace neformálních pravidel. Zde je však nutné uvést, že pro analýzu neformálních pravidel chybí jak data, tak metodologický rámec pro jejich měření. Nelze je však z výzkumu vynechat, jelikož je velice pravděpodobné, že celý proces značně ovlivňují. Formalizace všech pravidel je v obou zemích pouze částečná a velká část procesů se tedy logicky musí odehrávat na neformální rovině. V otázce genderové rovnosti je navíc stereotypní vnímání žen a jejich schopnosti zásadní téma. Výzkum v obou zemích má však značné limity. Pokusil jsem se tedy alespoň díky analýze těch informací, které dostupné jsou dojít k následující závěrům.

Neformální pravidla, která jsou v literatuře popisována, se v obou zemích do velké míry podobají. Hlavním aspektem, který je stále zmiňován je politická angažovanost ve straně. Pro to, aby žena mohla postoupit v politice dále, je většinou potřeba dlouhodobá angažovanost na místní a regionální úrovni. Ta však může být pro ženy tou největší překážkou, jelikož je zpravidla vyžadováno dlouhodobé angažmá. To navíc na úrovni, která může být pro nováčka, a navíc ženu ještě náročněji dostupná, díky vzájemným známostem

lidí z jedné oblasti.[187] Z dostupných textů vyplývá, že stranická loajalita může mít pro šance kandidátů větší význam, než například hodnotová a programová shoda, nebo kvalifikace jednice.[188]

Z výzkumů obecně vyplývá, že ženy musí disponovat vyšší úrovní kvalifikace než jejich mužští protějšci.[189] To naznačuje do jisté míry stereotypní vnímání žen, které se v mužském kolektivu musí snažit o to více, aby prokázaly svoji hodnotu. S tímto problémem určité společenské setrvačnosti, kdy se stále nedostatečně emancipované představy o společnosti promítají do politického života, se však setkáváme v podobných formách na obou stranách hranice. I přesto je však postoj k problematice z pohledu vedení politických stran očividně rozdílný. V Německu, je totiž podpora korekčních mechanismů o poznání větší.[190] Ve všech stranách, které byly ve výzkumu na německé straně zahrnuty panuje přesvědčení o nutnosti aktivních kroků pro narovnání zastoupení. Česko však v tomto ohledu stále zaostává. Pirátská strana nepřijala kvóty ani při nadcházejících volbách do Evropské parlamentu. ČSSD kvóty, které dříve zavedla, znovu zrušila v roce 2019. V případě ODS pak neexistují známky o úmyslu zavedení mechanismů pro zvýšení zastoupení žen vůbec žádné.

Nakonec vidíme, že se strany v obou zemích potýkají s nedostatkem možných kandidátů, jelikož ženy chybí v členské základně.[191] Je však rozdíl, jakým způsobem s tímto nedostatkem nakládají. Na porovnání českých a německých politických stran můžeme totiž vidět, jak se liší umístění těch ženských kandidátek, které k dispozici jsou. V České republice se totiž až příliš často ukazoval jev, že ženy začaly být mnohem více zastoupeny v dolní polovině kandidátní listiny. A tak ČSSD, která sice dodržela své kvóty a nominovala opravdu v každém kraji alespoň 40 % žen, na reálné pozice jmenovala již mnohem nižší podíl žen. Z výsledků analýzy úrovně reprezentace (viz. Tabulka č. 1) se zdá, že i takové kvóty svůj smysl měly, jelikož je zastoupení z českých stran nejvíce konzistentní i na

[187] Rozhovor s členem ČSSD, 24.4.2024 (anonymní).

[188] Benjamin Höhne, Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf? 228-246; Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“.

[189] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“.

[190] Benjamin Höhne, Mehr Frauen im Bundestag? Deskriptive Repräsentation und die innerparteiliche Herausbildung des Gender Gaps, 105-125.

[191] Benjamin Höhne, „Frauen in Parteien und Parlamenten“.

reálných pozicích. Celkové zastoupení žen do 5. místa na kandidátní listině není v případě o mnoho větší než u ODS nebo ostatních stran.[192]

Závěr

Pokud chceme plně porozumět nedostatečnému zastoupení žen v politický institucích, musíme se zaměřit na proces sestavování kandidátních listin. Nominace na kandidátní listinu je totiž jedním z prvních kroků, které jakákoliv politicky angažovaná osoba musím podniknout v cestě do politické kariéry. Samotná volba kandidátů, je totiž pouze volbou z již jinou volbou před vybraných kandidátů. Je s podivem, že v mnoha zemích zůstává tato problematika právě stále neošetřena. Samotných voleb se týká mnoho pravidel, nominace kandidátů však jen hrstka.

Na porovnání dvou států, které se různí v úrovni, jakou zasahují do procesu sestavování kandidátních listin se ukazuje, jak důležitá institucionalizace celého procesu je. Spolková republika Německo, kde je institucionalizace celého proces značně vyšší, díky právním normám a stranickým stanovám, které se problematikou zastoupení zabývají, vykazuje nepoměrně lepší zastoupení žen kandidátní listinách než Česká republika.

Ačkoliv je zřejmé, že ve výzkumu zabývajícím se touto problematikou existují pořád značné nedostatky ohledně úplnosti dat, vyplývají z mojí práce určité závěry. Z výsledků analýzy provedené v moji práci vyplývá, že teritoriální decentralizace hraje zásadní roli v nedostatku žen v politice. Zaprvé teritoriální decentralizace přidává do procesu úrovně, kterými musí noví členové projít na cestě za nominací při volbách do poslanecké sněmovny. Za druhé může být na této úrovni paradoxně nejtěžší se prosadit, díky známostem, které logicky na lokální úrovni mají větší význam než na celostátní.

Dalším faktorem, který zastoupení žen očividně ovlivňuje je úroveň institucionalizace. Obecně platí, že v Německu je institucionalizace celého procesu sestavování kandidátních listin na mnohem vyšší úrovni než v České republice. Jednak kvůli mnohem výraznější

[192] Fórum 50 %, „Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2021; Fórum 50 %, „Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2017.“.

právní úpravě ze strany státu. Německo totiž stranám dává značně zúžený koridor pro volbu formy volby. Dále je to také kvůli samotným stranám, které v mnohem větší míře korigují kritéria zastoupení na kandidátních listinách. Všechny z vybraných německých stran přijali určitou formu kvót, které jsou funkční. V České republice jsou taková opatření přijata pouze u ČSSD, která však selhala s umístěním žen na reálné pozice, kde mají reálnou šanci na zvolení.

Zdá se také, že se země potýkají s podobnými formami neformálních pravidel, ačkoliv je nutno podotknout, že informace, které jsou dostupné jsou jen velmi strohé. Nelze tedy s jistotou podobnost potvrdit nebo vyvrátit. Podobně tomu je i u dalších ukazatelů. Složení a exkluzivita selektorátu mají s nejvyšší pravděpodobností výrazný vliv na šance úspěchu žen. Dává smysl, že pokud bude v tělesech, která jsou zodpovědná za volbu více žen, bude i více žen zvoleno, avšak složení selektorátu je takřka nemožné zjistit a úroveň inkluze díky velkému množství chybějících dat také.

Bohužel je v České republice na rozdíl od Německa těžké sehnat i základní dokumenty, jakými jsou stranické stanovy. Ačkoliv by se mohlo zdát, že nebude problém zajistit základní informace o formálních aspektech procesu sestavování kandidátních listin, není tomu tak. Po konzultaci s několika politology, kteří se tématem zabývají se zdá, že jediný způsob, jak zajistit potřebná data, je dlouhodobý sběr a nejlépe osobní kontakt s politiky. Ostatně i německý výzkum Iparl, který se problematikou zabývá podnikl v roce 2017 rozsáhlou akci kdy se vědečtí pracovníci ve 104 volebních obvodech a 52 zemských sdruženích dotazovali na problematiku pomocí strukturovaného dotazníku. I tak jejich data nejsou pro mé účely dostačující.[193] Budoucí výzkum se tedy bude muset zaměřit hlavně na sběr dat jejichž absence je hlavní překážkou výzkumu.

[193] Iparl, „Projekt über die Kandidatenaufstellung zur Bundestagswahl 2017“ https://www.iparl.de/de/methodik-buka2017.html.

Summary

To grasp the under-representation of women in political institutions, a thorough examination of the candidate list formation process is essential. Nomination to a candidate list marks a critical initial step for anyone aspiring to a political career, yet it often receives insufficient scrutiny. A comparative analysis between Germany and the Czech Republic sheds light on the pivotal role of institutionalization in shaping women's representation. Germany's highly institutionalized process yields superior female representation on candidate lists compared to the Czech Republic.

Various factors, such as territorial decentralization and institutionalization levels, exert notable influences on women's political participation. Territorial devolution in the Czech Republic adds layers to the nomination process, making it challenging for newcomers to gain traction, particularly due to the primacy of local connections. Conversely, Germany's more centralized approach streamlines the process and facilitates greater female representation.

Institutionalization also plays a significant role, with Germany boasting stricter regulations and a greater propensity among parties to adopt quotas for gender representation on candidate lists. In contrast, such measures in the Czech Republic are less prevalent, primarily limited to the ČSSD party. However, data scarcity remains a persistent challenge, especially in the Czech Republic, where accessing essential documents like party statutes proves elusive.

Despite efforts by research entities like Iparl to collect data, gaps persist, necessitating a focus on robust data collection in future research endeavors. Addressing these gaps is crucial for a comprehensive understanding of the dynamics influencing women's representation in political institutions.

Použitá literatura

Knihy

Sartori, Giovanni. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. ECPR Press 2005.

Murray, Rainbow. *Parties, Gender Quotas and Candidate Selection in France*. Springer 2010.

Kittilson Caul, Miki. *Challenging Parties. Changing Parliaments: Women and Elected Office in Contemp.orary Western Europe*. The Ohio State University Press 2006.

Krook, Mona Lena. *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Reform Worldwide.* Oxford University Press 2009.

Eibl Otto, Gregor Miloš a Kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017*. Centrum pro studium demokracie a kultury 2019.

Hazan, Y. Reuven. Rahat, Gideon. *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. Oxford University Press 2010.

Spáč, Peter. *České strany a jejich kandidáti: Případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Masarykova Univerzita, 2013.

Outlý, Jan. Prouza, Jan. *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*. Civilpolis 2013.

DiMaggio, J. Paul. Powell, W. Walter. *The New Institutionalism in Organizational Analysis. University of Chichago Press 1991.*

Odborné články

Rahat, Gideon. Hazan Y. Reuven. „Candidate Selection Methods: An Analytical Framework“. *Party Politics 7*, č. 3 (Sage Publications 2001).

Vandaleene, Audrey. „Gender Quotas and ‚Woman-Friendly‘ Candidate Selection: Evidence From Belgium“. *Representation* 50, č. 3 (2014 London): 337-349, https://doi.org/10.1080/00344893.2014.951222.

Caul, Miki. „Woman’s Representation in Parliament: The Role of Political Parties“. *Party*

Politics 5, č. 1 (Sage Publications 1999): 79-98.

Rahat, Gideon. „Which Candidate Selection is most Democratic“. *Government and Opposition 44,* č. 1 (Cambridge University Press 2009): 68-90. https://www.jstor.org/stable/44484165**.**

Niven David. „Party Elites and Woman Candidates: The Shape of Bias“. *Woman and Politics 19* (The Haworth Press 1998): https://doi.org/10.1300/J014v19n02_03.

Rahat, Gideon. Cross, P. William. Political Parties and Candidate Selection, (Oxford Research Encyclopedias 2018): https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.625.

Lang, Sabine. „Contested Institutionalisation: Woman's Policy Agencies and Challenge to Gender Equality in Gemany“. *German Politics* 18, č. 1 (2009): https://doi.org/10.1080/09644000802649346.

Thompson, Jennifer. "Resisting gender change: Feminist institutionalism and critical actors". *International Political Science* 39, č. 2 (Sage Publications 2018): 178-191. https://www.jstor.org/stable/10.2307/26956726.

Mackay, Fiona. Kenny. Meryl. Chappell, Louise. „New Institutionalism Through a gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?“. *International Political* Science 32, č. 5 (Sage Publications 2010): 573-588. https://www.jstor.org/stable/20869824.

Koelble, A. Thomas. The New Institutionalism in Political Science. *Comparative Politics* 27, č. 2 (University of New York 1995): 231-243. https://www.jstor.org/stable/422167.

Korte, Karl-Rudolf. „Kandidatenaufstellung“ Bundeszentrale für politische Bildung. 01.07.2021. https://www.bpb.de/themen/politisches-system/wahlen-in-deutschland/335639/kandidatenaufstellung/. (11.03.2023).

Höhne, Benjamin. Wie stellen Parteien ihre Parlamentsbewerber auf? *Parteien. Parteiensysteme und politische Orientierungen* (2017): http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-17922-9_12.

Hellman, Daniel. Höhne, Benjamin. Die Formale Dimension der Kandidatenaufstellung: Satzungen im Parteien- und Zeitvergleich. *Zeitschrift für Parlamentsfragen* (2020): 10.5771/0340-1758-2020-1-3, 3-25.

Höhne, Benjamin. Mehr Frauen im Bundestag? Deskriptive Repräsentation und die innerparteiliche Herausbildung des Gender Gaps. *Zeitschrift für Parlamentsfragen* 51, č 1 (2020): 105-125. http://dx.doi.org/10.5771/0340-1758-2020-1-105.

Kunovich, Sheri. The Representation of Polish and Czech Woman in National Politics: Predicting Electoral List Position, *Comparative Politics* 35, č. 3 (City University of New

York 2003): 273-291. https://www.jstor.org/stable/4150177.

March, G. James. Olsen, P. Jonah. The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *The American Political Science Review* 78, č. 3 (American Political Science Association 1984): 734-739. https://www.jstor.org/stable/1961840.

Ostatní a internetové zdroje

„Volby do poslanecké sněmovny PČR“. Forum 50 %. https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna/ps-2021. (15.04.2024)

„Volby do poslanecké sněmovny PČR“. Forum 50 %. https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna/ps-2021.

Frauen in den Parlamenten: Deutschland mit 35,3 % weltweit auf Platz 47. *Destatis: Statistisches Bundesamt,* https://www.destatis.de/DE/Themen/Laender-Regionen/Internationales/Thema/allgemeines-regionales/frauenanteil-parlamente.html.

Benjamin Höhne. „Frauen in Parteien und Parlamenten“. 11.09.2020. Bundeszentrale für politische Bildung (bpb). https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/315247/frauen-in-parteien-und-parlamenten/.

Český statistický úřad. “Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017“. Volby.cz. (2021): https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps11?xjazyk=CZ&xv=1&xt=2.

BWahlG. § 21 Aufstellung von Parteibewerber. § 27 Landeslisten. 1993.

PartG. § 1 Verfassungsrechtliche Stellung und Aufgaben der Parteien und § 2 Begriff der Partei. 1994.

Fórum 50 %. „Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2017.“ https://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/analyza_snemovna_2017_kandidatky.pdf.

Fórum 50 %. „Analýza zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2021. https://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/analyza_snemovna_2021_kandidatky.pdf.

Iparl. „Projekt über die Kandidatenaufstellung zur Bundestagswahl 2017“ https://www.iparl.de/de/methodik-buka2017.html.

„Stanovy Občanské demokratické strany“, (2017) https://web.archive.org/web/20170823223557/https://www.ods.cz/o-nas/stanovy#clanek17.

Pirátská strana. „Volební řád“. (2017): https://wiki.pirati.cz/rules/vr?rev=1493120001.

Rozhovor s členem ČSSD. 24.4.2024 (anonymní).

Vojtěch Pikal. e-mailová zpráva adresovaná autorovi. 1. dubna 2024.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Zastoupení žen na kandidátní listině v jednotlivých spolkových zemích a krajích (tabulka)